

Innehållsförteckning

1. Inledning	3
1.1 Bakgrund	3
1.2 Problemdiskussion och problemformulering	4
1.3 Syfte	5
1.4 Disposition.....	5
2. Metod	7
2.1 Vald metod	7
2.2 Vägval	8
2.2.1 Teori	8
2.2.2 Räkneexempel.....	10
2.2.3 Empiri och analys.....	11
3. Teori	15
3.1 Pensioner	15
3.1.1 Tjänstepension	16
3.2 Nya regler vid redovisning av pensioner	19
3.3 Skillnader mellan tidigare och ny normgivning... ..	21
3.3.1 Jämförelse av pensionsskuld enligt tidigare och nya regler	23
3.3.2 Jämförelse av pensionskostnad enligt tidigare och nya regler.	25
3.4 Möjliga konsekvenser och åtgärder med anledning av de nya reglerna.....	29
4. Räkneexempel	33
4.1 Konsekvenser på resultaträkningen	33
4.1.1 Räkneexempel enligt de tidigare redovisningsreglerna.....	33
4.1.2 Räkneexempel enligt de nya redovisningsreglerna	34
4.1.3 Sammanfattning	36

4.2 Konsekvenser på balansräkningen	36
5. Empiri- beskrivning och analys.....	40
5.1 Kortsiktiga konsekvenser av de nya redovisningsreglerna avseende pensioner	40
5.1.1 Företag med minskad pensionsskuld	40
5.1.2 Företag med ökad pensionsskuld.....	41
5.1.3 Analys och sammanfattning av kortsiktiga konsekvenser	43
5.2 Långsiktiga konsekvenser av de nya redovisningsreglerna avseende pensioner.....	44
5.2.1 Intervju med TeliaSonera	45
5.2.2 Analys av TeliaSoneras årsredovisningar	47
5.2.3 Analys av SAS: s årsredovisningar.....	50
5.2.4 Analys och sammanfattning av långsiktiga konsekvenser	53
5.3 Åtgärdsdiskussion.....	54
6. Avslutning	57
6.1 Slutsatser	57
6.1.1 Kortsiktiga konsekvenser	57
6.1.2 Långsiktiga konsekvenser	58
6.1.3 Åtgärder	58
6.2 Förslag till fortsatt forskning	59
Källförteckning.....	60
Publicerade källor.....	60
Litteratur.....	60
Artiklar	61
Finansiella rapporter	62
Elektroniska källor.....	62
Muntliga källor	63
Bilaga 1: Förkortningar.....	65
Bilaga 2: Grundläggande begrepp	66
Bilaga 3: Intervjufrågor.....	69

1. Inledning

I detta inledande kapitel avser vi inte bara att upplysa läsaren om vår uppsats syfte och den problemdiskussion som har lett fram till den slutgiltiga frågeställningen, utan dessutom att ge en första inblick i vårt valda ämne. Vi inleder därför kapitlet med en allmän bakgrundsbeskrivning av valt ämne, som ger grundläggande information, för att övergå till en diskussion kring ämnets angelägenhet. Denna diskussion mynnar sedan ut i en frågeställning som uppsatsen avser att svara på, så långt det är möjligt. Frågeställningen och uppsatsens syfte överensstämmer för att i slutänden möjliggöra fruktbara resultat. För att tydliggöra uppsatsens upplägg har vi slutligen ett avsnitt som behandlar dennes disposition.

1.1 Bakgrund

Nyligen beslutade EU att nya regler för redovisning av pensioner ska införas. De effekter som de nya reglerna medför på eget kapital kan vara mycket stora och svåra att överblicka. Som ett exempel kan nämnas att ABB, vid implementeringen av dessa, redovisade en belastning på eget kapital med en miljard USD, att jämföra med deras totala egna kapital på sex miljarder USD.¹ Det talas även om stora kortsiktiga effekter på resultatet och om ökade upplysningskrav. De nya reglerna kommer att införas i Sverige redan år 2004, vilket innebär att ämnet i dagsläget är mycket aktuellt.² Dessa regler skiljer sig dessutom väsentligt ifrån det sätt på vilket vi tidigare har varit vana vid att redovisa pensioner.³ Vi blev därför intresserade av att undersöka vilka konsekvenser reglerna kommer att få för de svenska företagen.

Allt fler företag blir globala och handeln i aktier och lån över nationella gränser ökar. Ett problem kan uppstå om investerare och långgivare inte kan erhålla förståelig och jämförbar information om företag som verkar internationellt. Det är då inte troligt att de vill investera eller låna ut pengar till dessa företag. En anledning till att gemensamma europeiska redovisningsregler införs är just att öka redovisningens transparens och på så sätt förbättra företagens möjligheter vid handel över gränserna.⁴ Ytterligare en anledning till skapandet av gemensamma redovisningsregler är att utgöra en motvikt till de amerikanska redovisningsreglerna, som i dagsläget är de

¹ www.pwcglobal.com; *Två månader kvar för anpassning till nya regler för pensioner*, 2003-11-05.

² www.kpmg.se; *Konsekvenserna av övergången till IAS/IFRS hos svenska koncerner*, 2003-11-01.

³ www.pwcglobal.com/se/swe/ins-sol/spec-int/ias/artikel_pension.html, *Nya redovisningsregler för ersättningar och pensioner till anställda*, 2003-12-10.

⁴ Axelman et al.; *IAS/IFRS 2005 – En jämförelse mellan International Accounting Standards och Redovisningsrådets rekommendationer*, s. 11, 2003.

enda som accepteras på de internationella kapitalmarknaderna.⁵ Ett första steg i rätt riktning har varit en anpassning till EG-direktiven som gavs ut i början av 1980-talet.⁶

International Accounting Standards Board (IASB), är en internationell privat organisation som sedan 1973 arbetar för förbättring och harmonisering av världens redovisning.⁷ Den 12 mars 2002 togs ett principiellt beslut i Europaparlamentet som innebar att ett regelverk som bygger på IASB:s normer skulle komma att tas fram, vilket skulle vara tvingande från och med år 2005 för de marknadsnoterade bolagen inom unionen.⁸ Detta beslut påverkar ungefär 7 000 noterade bolag inom det europeiska området.⁹ Konverteringen till de nya reglerna, International Accounting Standards/International Financial Reporting Standards (IAS/IFRS), kommer att göra EU till världens första region med gemensamma redovisningsnormer. Om implementeringen görs på rätt sätt tros de gemensamma reglerna komma att vara till nytta för såväl företag som investerare och övriga intressenter genom att kapitalkostnaden minskar, bättre information för strategisk beslutsfattning tillhandahålls och jämförbarheten liksom transparensen i rapporterad information ökar.¹⁰

Det svenska Redovisningsrådet har i sin normgivning utgått ifrån IASB:s lösningar och har även översatt deras referensram till svenska som en utgångspunkt för normgivningen.¹¹ De flesta internationella redovisningsreglerna gäller därför redan som svenska rekommendationer. Det gör däremot inte IAS19 - Employee Benefits. Denna ska träda i kraft vid ingången av år 2005, men eftersom det krävs ett jämförelseår måste regeln tillämpas redan från och med ingången av år 2004. Det är även från och med år 2004 som Redovisningsrådets rekommendation RR29 - Ersättningar till anställda, ska tillämpas. Rekommendationen är en av de mest omfattande som utgivits av Redovisningsrådet.¹²

1.2 Problemdiskussion och problemformulering

I dagsläget kan det vara svårt för företagets intressenter att utläsa företagets pensionsåtaganden från deras årsredovisningar. Fördelen med de nya, europeiska reglerna angående redovisning av pensioner, som återfinns i IAS19, är att all hantering av pensionsskulder och stiftelser blir synlig för aktieägarna. Det har tidigare

⁵ Artsberg, K.; *Striden om makten över redovisningen*, Balans nr 4, 2002.

⁶ Axelman et al.; *IAS/IFRS 2005 – En jämförelse mellan International Accounting Standards och Redovisningsrådets rekommendationer*, s. 11, 2003.

⁷ Artsberg, K.; *Redovisningsteori, -policy och -praxis*, s. 136f., 2003.

⁸ Artsberg, K.; *Redovisningsteori, -policy och -praxis*, s. 140, 2003.

⁹ www.kpmg.se, *IAS-reglerna förändras väsentligt*, 2003-11-01.

¹⁰ www.pwcglobal.com, *IAS 2005 har nu antagits av EU: s ministerråd*, 2002-06-10.

¹¹ Artsberg, K.; *Redovisningsteori, -policy och -praxis*, s.137f., 2003.

¹² www.deloitte.se; *Övergång till IFRS senast 2005*, 2003-11-18.

i flera svenska börsbolags årsredovisningar varit omöjligt att utläsa om bolaget ens har en *pensionsstiftelse*^{13,14}.

Reglerna inom IAS19 för redovisning av kortfristiga ersättningar överensstämmer i allt väsentligt med god redovisningssed. Reglerna för redovisning av andra långfristiga ersättningar än pensioner bör inte heller medföra några större problem vad gäller den praktiska tillämpningen. De nya redovisningsreglerna rörande redovisning av pensioner skiljer sig däremot väsentligt ifrån det vi i Sverige har varit vana vid,¹⁵ främst då det gäller de förmånsbestämda pensionerna.¹⁶ Det faktum att de nya reglerna angående redovisning av pensioner skiljer sig mycket ifrån de redovisningsregler vi idag är vana vid, skulle kunna innebära att införandet och användningen av dessa medför stora konsekvenser för företagen. Olika konsekvenser kan ge företagen incitament att vidta olika åtgärder. Det är dessa konsekvenser och åtgärder vi är intresserade av att undersöka.

Mot bakgrund av ovanstående diskussion utvecklades följande frågeställning:

Vilka konsekvenser kan de nya reglerna angående redovisning av pensioner få för de svenska företagen och vilka åtgärder kan dessa tänkas vidta?

1.3 Syfte

Syftet är att beskriva och analysera konsekvenserna av de nyligen ändrade redovisningsreglerna avseende pensioner ur företagets perspektiv, samt undersöka vilka åtgärder företagen kan tänkas vidta.

1.4 Disposition

Efter att vi i **kapitel 1** har förklarat varför vi har valt det här ämnet samt presenterat en kortare bakgrundsbeskrivning för att slutligen landa i uppsatsens problemformulering och syfte, fortsätter vi i nästa kapitel att redogöra för hur vi har gått tillväga under arbetets gång.

¹³ Förklaring av pensionsstiftelse, se bilaga 2.

¹⁴ Veckans Affärer; *Redovisning: Ny regel sväller skulder*, 2003-03-31.

¹⁵ www.pwcglobal.com/se/swe/ins-sol/spec-int/ias/artikel_pension.html, *Nya redovisningsregler för ersättningar och pensioner till anställda*, 2003-12-10.

¹⁶ Axelman et al.; *IAS/IFRS 2005 – En jämförelse mellan International Accounting Standards och Redovisningsrådets rekommendationer*, s. 25f., 2003.

För att öka uppsatsens trovärdighet redogör vi i **kapitel 2** för vilka vägval vi stått inför, varför vi har valt de vägar vi gjort samt hur dessa val kan ha påverkat det slutliga resultatet. Vi redogör så tydligt som möjligt för de problem vi stött på i samband med teori, räkneexempel, empiri och analys.

Med avsikt att skapa förståelse för det valda ämnet inleder vi **kapitel 3** med en översiktlig beskrivning av pensioner. Därefter följer en beskrivning av de nya pensionsredovisningsreglerna vilka förtydligas ytterligare i avsnittet som behandlar de skillnader dessa innebär i jämförelse med tidigare regler. Avslutningsvis behandlar vi de konsekvenser och åtgärder de nya reglerna kan komma att få.

I **kapitel 4** tar vi upp två räkneexempel, ett som belyser skillnader vad gäller pensionskostnaden och ett som avser pensionsskulden. Detta för att tydligt åskådliggöra vilka konsekvenser de nya reglerna kan få, rent teoretiskt, på företagens resultat- respektive balansräkningar. Vi försöker sedan i vårt nästkommande kapitel, som behandlar empiri och analys, att knyta an och dra paralleller till dessa exempel.

Avsikten med **kapitel 5** är att genom egna undersökningar bekräfta eller förkasta de teorier vi tidigare tagit upp angående vilka konsekvenser och åtgärder de nya redovisningsreglerna kan medföra. För att undersöka hur specifika företag har eller kommer att påverkas av reglerna inkluderas beskrivning och analys av våra fallföretag samt kommentarer från personer som är insatta i ämnet. Vi presenterar först kortsiktiga respektive långsiktiga konsekvenser, då själva övergången till de nya redovisningsreglerna kan komma att påverka företagen annorlunda än den fortsatta användningen av dessa. Vi avslutar sedan kapitlet med en diskussion kring vilka åtgärder företagen har vidtagit eller kan tänkas vidta, på grund av de nya reglerna.

I **kapitel 6** belyser vi de slutsatser som vi anser vara av störst vikt och knyter an till vår inledande frågeställning. Vi har delat in slutsatserna i avsnitt som följer empirins indelning. Kapitlet avslutas med förslag till fortsatt forskning.

För att läsaren ska kunna ta till sig innehållet i vår uppsats anser vi det vara nödvändigt att denne känner till alla använda förkortningar och en del grundläggande begrepp. Innebörden av samtliga förkortningar som nämns i arbetet återfinns därför i **bilaga 1** och begrepp som nämns i uppsatsen i kursiv stil förklaras i **bilaga 2**. I **bilaga 3** finns det underlag som vi använde oss av vid intervjun med TeliaSonera.

2. Metod

I detta kapitel avser vi beskriva de metoder som vi har använt vid insamling, användande och analys av material. Framarbetandet av denna uppsats har varit en lång process där vi har fått fatta många beslut och där vi har stött på många problem, framförallt vid insamlingen av empirin. Vi kommer att så tydligt som möjligt redogöra för dessa problem och de vägval som vi har stått inför och försöka att för läsaren motivera våra beslut och val av slutliga lösningar. Avsikten är att för läsaren möjliggöra en kritisk granskning, så att denne själv kan ta ställning till våra resultatets angelägenhet och trovärdighet.

2.1 Vald metod

Vi har valt en kvalitativ metodriktning vilket var ett medvetet val då vår undersökning snarare syftar till att skapa förståelse än att kvantifiera ett fenomen. En kvantitativ undersökning var inte heller ett möjligt tillvägagångssätt då implementeringen av de internationella redovisningsreglerna avseende pensioner fortfarande är i sitt introduktionsskede för många svenska företag.

Givet ovan kommer huvuddelen av vår uppsats att grunda sig på litteratur i form av böcker, tidningsartiklar, lagar och rekommendationer samt information ifrån bland annat revisionsbyråer och pensionsförsäkringsbolag. Det kvalitativa synsättet går ut på att det finns saker som samhällsforskare inte kan förstå om de inte sätter sig in i situationen och ser den utifrån de undersökta situation. Forskaren försöker på så sätt se de fenomen han eller hon studerar inifrån.¹⁷ Vi har därför tagit kontakt med revisionsbyråer, försäkringsbolag samt företag som har infört de nya redovisningsreglerna för att belysa deras situation.

Kvalitativa metoder möts ofta med långt större skepsis än kvantitativa.¹⁸ Detta på grund av att resultaten kan uppfattas som mer subjektiva. Utgångspunkten för forskning är de fördomar och den förförståelse som individer har. Varje forskningssituation präglas av dessa.¹⁹ Då vi är fyra personer som skriver denna uppsats hoppas vi att objektiviteten ökar med tanke på att våra bakgrunder och erfarenheter skiljer sig åt.

¹⁷ Holme, I. M. och Solvang, B. K.; *Forskningsmetodik – om kvalitativa och kvantitativa metoder*, s. 92, 1997.

¹⁸ Holme, I. M. och Solvang, B. K.; *Forskningsmetodik – om kvalitativa och kvantitativa metoder*, s. 91, 1997.

¹⁹ Holme, I. M. och Solvang, B. K.; *Forskningsmetodik – om kvalitativa och kvantitativa metoder*, s. 95, 1997.

En fördel med kvalitativ metod är att informationens validitet är högre än vid en kvantitativ metod då vi har större närhet till de intervjuade. En högre validitet sker dock på bekostnad av en lägre reliabilitet då det dels finns risk för att urvalet inte är representativt och dels för att intervjuaren omedvetet påverkar respondentens svar.²⁰

Det som är viktigt vid val av metod är att välja den metod som passar bäst för den frågeställning vi arbetar med. Om vi på förhand hade bundit oss till en viss metod, hade detta lett till att vi hade inskränkt vår frihet beträffande val av frågeställning.²¹ Av denna anledning valde vi att först formulera frågeställningar för att sedan utgå ifrån dessa vid val av metod. Vid arbetets början uppkom flera frågeställningar, men under arbetets gång insåg vi att det bara var en frågeställning som var relevant. Metoden kom även den att utvecklas efterhand och denna redogör vi för nedan.

2.2 Vägval

Under uppsatsarbetets gång har vi blivit tvungna att göra vissa vägval. Dessa kan delas in i tre olika kategorier; teori, räkneexempel och empiri tillsammans med analys. Vi kommer att noggrant redogöra för dessa så att läsaren själv ska kunna ta ställning till uppsatsens trovärdighet och giltighet. Vi hoppas att detta även ökar läsarens förståelse för vårt arbete och dess syfte.

2.2.1 Teori

Efter att ha bestämt oss för att inrikta vår uppsats på belöningsystem ur ett redovisnings- och ekonomistyrningsperspektiv, sökte vi via Internet efter aktuella artiklar som berörde detta ämne. Revisionsbyrån KPMG:s hemsida visade sig vara en givande källa. Det var här vi fann artiklar som behandlade företagens övergång till redovisning enligt den internationella redovisningsstandarden och dess påverkan på belöningsystem. De nya reglerna för redovisning av pensioner, som återfinns i IAS19, blev ett naturligt val av ämne delvis för att de berör belöningsystem och delvis för att de kommer att innebära stora förändringar då det gäller redovisningen av pensioner för de börsnoterade företagen. Under arbetets gång ändrades inriktningen till att alltmer beröra redovisningsperspektivet men även till att behandla strategier då vi ansåg att det var dessa perspektiv som var de mest intressanta.

För att ta till sig den senaste forskningen är vanliga källor till kunskap litteratur, rapporter och vetenskapligt publicerade artiklar i tidskrifter. Dessa kan klassificeras

²⁰ Holme, I. M. och Solvang, B. K.; *Forskningsmetodik – om kvalitativa och kvantitativa metoder*, s. 164f., 1997.

²¹ Holme, I. M. och Solvang, B. K.; *Forskningsmetodik – om kvalitativa och kvantitativa metoder*, s. 75, 1997.

som sekundärdata då de är data som redan finns insamlade i något annat sammanhang.²² Vi har till stor del använt oss av just sekundärdata, främst i form av artiklar men även i form av böcker. För att få information om de nya reglernas påverkan på pensioner, sökte vi efter artiklar via Internet med hjälp av sökord såsom "belöningsystem", "redovisning", "IAS", "IASB", "IASC", "normgivare", "IAS19", "RR29" och "pensioner". Vi sökte då på olika revisionsbyråers, ekonomitidningars och dagstidningars hemsidor. Vi använde oss även av databaser såsom "Affärsdata" samt sökmotorer såsom "Google" och "Altavista". Internet visade sig vara en utmärkt källa även då det gällde att finna lagar och rekommendationer. För att finna den absolut senaste informationen, som kanske ännu inte fanns i tryckt form, gick vi även in på regeringens hemsida och fann deras SOU-utlåtande angående övergången till den nya redovisningsstandarden, IAS/IFRS.

Efter att ha sökt information via Internet besökte vi olika bibliotek, däribland Universitetsbiblioteket i Lund och Malmö Stadsbibliotek. Det går inte alltid att finna alla artiklar, som ekonomi- och dagstidningar har publicerat, via Internet och vi försökte därför komplettera de redan funna artiklarna med artiklar och böcker från biblioteken. Vi sökte då artiklar med hjälp av Lovisa och Libris och med bibliotekariernas hjälp. Vi begränsade oss inte till att bara söka material som redan fanns på de nämnda biblioteken utan gjorde även fjärrlån. Böckerna vi lånade var både samlingar av lagar och rekommendationer och vanliga faktaböcker om IAS/IFRS och belöningsystem.

Vid datainsamlingen har vi endast studerat material som har publicerats på svenska. Detta har vi framför allt gjort för att vi endast är intresserade av hur de nya redovisningsreglerna kommer att påverka just de svenska företagen men även för att undvika missförstånd på grund av språkförbistring.

Det är naturligt att en målsättning med varje undersökning är att ha så reliabel, d.v.s. pålitlig, information som möjligt. Reliabiliteten bestäms av hur mätningarna utförs och av hur noggranna vi är vid bearbetningen av informationen.²³ Vi har mestadels använt oss av sekundärdata vilket kan medföra att informationens pålitlighet kan minska då vi får informationen via det andra ledet i informationskedjan.

Hög reliabilitet har vi om olika och oberoende mätningar av ett och samma fenomen ger samma eller ungefär samma resultat.²⁴ Av denna anledning har vi samlat in många artiklar, och överhuvudtaget mycket information, även om många av dem säger samma sak. Vi har resonerat som så att om olika revisionsbyråer kommer till samma slutsats angående de nya redovisningsreglernas konsekvenser borde reliabiliteten öka. Vi försöker på så sätt minska de negativa konsekvenserna av att använda mycket sekundärdata.

²² Halvorsen, K.; *Samhällsvetenskaplig metod*, s. 72, 1992.

²³ Holme, I. M. och Solvang, B. K.; *Forskningsmetodik – om kvalitativa och kvantitativa metoder*, s. 163, 1997.

²⁴ Ibid.

Den större delen av de artiklar som vi har använt oss av härstammar från olika revisionsbyråers hemsidor eller är skrivna av deras revisorer. Även de böcker vi har funnit som specifikt behandlar de nya redovisningsreglerna är utgivna av dessa revisionsbyråer. Med tanke på detta kan den information som vi har använt oss av tyckas vara ensidig. Men då revisionsbyråerna i dagsläget är de enda som har denna information hade vi inget alternativ. Något som bör observeras är att revisionsbyråerna försöker sälja en tjänst till sina kunder. Det är därför inte omöjligt att de försöker skapa oro hos gamla och potentiella kunder för att sälja mer av sina tjänster. Deras artiklar kan av denna anledning överdriva effekterna av införandet av de nya redovisningsreglerna. Ur en annan synvinkel borde denna informations trovärdighet ses som hög då revisionsbyråer, såsom KPMG och PricewaterhouseCoopers, av många anses vara pålitliga.

Något som också är väldigt viktigt är att informationen är valid, d.v.s. giltig.²⁵ Eftersom den information vi tagit del av då vi satt oss in i problematiken med de nya redovisningsreglerna är ny, innebär detta att det fortfarande råder en viss osäkerhet då detaljer angående de nya reglerna inte är definitivt fastslagna. Vi har exempelvis funnit tidningsartiklar med motstridiga uppgifter, vilket oftast har berott på att reglerna har utvecklats med tiden. För att öka validiteten har vi därför hela tiden uppdaterat oss och sökt ny information för att undvika risken att den inte längre är giltig.

2.2.2 Räkneexempel

För att på ett tydligt sätt åskådliggöra vilka konsekvenser de nya redovisningsreglerna skulle kunna få för ett företag, har vi sammanställt två räkneexempel som förlagts till ett eget kapitel, kapitel 4. Anledningen till att vi behandlar dessa räkneexempel för sig är att vi anser att de varken tillhör teorin eller empirin. Samtidigt som de speglar verkligheten på ett sätt som gör att de kan tyckas höra hemma i empirin, är siffrorna i räkneexemplen fiktiva vilket innebär att de snarare visar på teoretiska konsekvenser. Genom att förlägga dem till ett eget kapitel hoppas vi tydliggöra uppsatsens upplägg för läsaren.

Det första avsnittet tar upp vad som sker i resultaträkningen medan det andra behandlar balansräkningen. Vår ursprungliga avsikt var att göra företagsspecifika uträkningar med hjälp av siffror framtagna ur våra fallföretags årsredovisningar. Då vi insåg att sådana beräkningar kräver uppgifter om varje anställds ålder, lön, anställningstid med mera och då dessa uppgifter är såväl känsliga som svårtillgängliga övergav vi denna idé. Vid uträkningen av konsekvenserna på resultaträkningen har vi därför tagit hjälp av Mats Björkman, auktuarie på pensionsförsäkringsbolaget Alecta. Vi har baserat vårt exempel som avser

²⁵ Holme, I. M. och Solvang, B. K.; *Forskningsmetodik – om kvalitativa och kvantitativa metoder*, s. 94, 1997.

balansräkningen på uträkningar som finns i boken ”Hur redovisas pensioner?” utgiven av revisionsbyrån Öhrlings PricewaterhouseCoopers.

2.2.3 Empiri och analys

Då vi fann det svårt att beskriva empirin utan att samtidigt analysera denna, valde vi att i uppsatsen väva samman empirin och analysen till ett och samma kapitel. Vi har därför valt att ha samma uppdelning i metodredovisningen. En negativ konsekvens av detta är att det kan vara svårt att särskilja vad som är vad. Vi fann dock att analysen tydliggjordes för läsaren om dessa två slogs samman då upprepning av empirin, som annars varit oundviklig vid analysen, undveks.

Eftersom vårt syfte med denna uppsats är att skapa ökad förståelse för vad de nya pensionsredovisningsreglerna kan innebära, har vi inte strävat efter att dra generella slutsatser. Vår empiri syftar till att bekräfta eller förkasta den information som vi har presenterat i vårt teorikapitel och på så sätt knyta an till verkligheten. För att förtydliga vår jämförelse mellan teori, empiri och analys har vi markerat utvalda nyckelord som vi tar upp både i det sista avsnittet i teorin och i empirin och analysen. Efter såväl kortsiktiga som långsiktiga konsekvenser följer en analys där vi diskuterar kring generaliserbarheten och säkerheten av våra resultat. Vi försöker här dra paralleller till såväl vår teori som våra räkneexempel för att på så sätt tydliggöra om det vi har kommit fram till i våra undersökningar överensstämmer med dessa. I vårt sista avsnitt, som behandlar åtgärder företagen kan tänkas vidta, analyserar vi istället löpande sannolikheten för att svenska företag kommer att vidta dessa.

För att få en bättre inblick i hur företagen i praktiken påverkas av införandet av de nya pensionsredovisningsreglerna, ansåg vi det vara lämpligt att utföra intervjuer med företag samt att analysera deras årsredovisningar. Vi har bara studerat företag som vi ansåg vara relevanta för vår frågeställning, dels företag som har tillämpat de nya redovisningsreglerna sedan flera år tillbaka och dels företag som har tillämpat dem men under en kortare tid. Vi har dessutom studerat ett par företag som är i färd med att implementera de nya redovisningsreglerna. Dessa två företag har gjort egna beräkningar angående hur stor påverkan övergången till dessa får. Från början hade vi även tänkt studera företag som inte gjort sådana prognoser för att själva göra uträkningarna, men vi upptäckte att detta var i stort sett omöjligt då konfidentiell information krävdes.

Vi har studerat följande företag; ABB, Handelsbanken, Nordea, SAS, Sandvik, Skanska, SKF, TeliaSonera och Volvo. Vi valde Handelsbanken och Nordea eftersom de står inför implementeringen av de nya redovisningsreglerna. Det är för dessa företag vi endast har prognoser. De övriga företagen har redan infört reglerna, men vid olika tidpunkter, vilket innebär att vi har olika stora möjligheter att urskilja mönster i de olika fallen. Detta samt att vi har valt att endast undersöka ett fåtal företag begränsar vår möjlighet att dra generella slutsatser.

Anledningen till att vi har valt att använda årsredovisningarna som en del av grunden till vår analys är att dessa är relativt lättillgängliga, ger mycket information och är relativt objektiva. Då vi ringde och talade med nyckelpersoner på de utvalda företagen hänvisade dessa ändå oftast till årsredovisningarna. Vi upplevde ofta svårigheter vid tolkningen av årsredovisningarna, speciellt då företagen inte använde samma struktur vid presentationen av informationen, varken från år till år eller från företag till företag. För att få förklaringar av dessa oklarheter har vi vid behov tagit kontakt med de berörda företagen. I de fall då dessa inte har gett oss svar har vi blivit tvungna att utesluta dessa från uppsatsen. Detta har varit fallet med bland annat SCA. Vi har valt att presentera information från årsredovisningarna med hjälp av tabeller och grafer för att på ett tydligt och överskådligt sätt visa vilka konsekvenser de nya redovisningsreglerna har fått för våra fallföretag.

Vad gäller intervjuerna har vi gjort såväl informant- som respondentintervjuer, för att få så nyanserad information som möjligt. En informantintervju innebär att den intervjuade står utanför fenomenet, vilket var fallet då vi fick information från revisionsbyrån KPMG som uttalade sig om vad deras kunder kunde tänkas uppleva och vilka åtgärder dessa kunde tänkas vidta.²⁶ En respondentintervju innebär däremot att den intervjuade själv är delaktig i fenomenet vi studerar.²⁷ Detta borde innebära att den intervjuade har en god inblick i ämnet men skulle även kunna medföra att den intervjuade är mer subjektiv än vore fallet med en utomstående. Vår intervju med Lars-Göran Eidstrand, som är pensionsansvarig på TeliaSonera-koncernens ekonomienhet, kan klassificeras som en respondentintervju.

För att underlätta den annars krävande intervjusituationen skickade vi, ungefär en vecka före intervjun, ett e-mail till Lars-Göran Eidstrand med olika frågor som vi ville diskutera. För att undvika att påtvinga Eidstrand våra egna uppfattningar försökte vi ställa så öppna frågor som möjligt. Vi valde att utföra intervjuerna ganska sent i vår arbetsprocess, för att vi på så sätt skulle ha haft möjlighet att sätta oss in i ämnet. För att låta läsaren själv ta ställning till vår objektivitet har vi valt att bifoga frågeformuläret. En brist i vår empiriinsamling skulle kunna vara att vi inte har haft någon möjlighet att notera icke-verbala reaktioner hos den utfrågade då intervjun har utförts via telefon.²⁸

Det var svårt att få alla de utvalda företagen att ställa upp på intervjuer. Eftersom företagen som berörs av de nya redovisningsreglerna är stora koncerner, var det även svårt att komma i kontakt med rätt person. Det var ofta bara en enda person på företagen som var insatt i konsekvenserna av de nya redovisningsreglerna. Ett exempel på detta, men även på hur motstridiga uppgifter vi ibland fick från företagen, var då vi kontaktade SAS. Vi talade först med den löneansvarige på SAS som utför

²⁶ Holme, I. M. och Solvang, B. K.; *Forskningsmetodik – om kvalitativa och kvantitativa metoder*, s. 105, 1997.

²⁷ Holme, I. M. och Solvang, B. K.; *Forskningsmetodik – om kvalitativa och kvantitativa metoder*, s. 104, 1997.

²⁸ Holme, I. M. och Solvang, B. K.; *Forskningsmetodik – om kvalitativa och kvantitativa metoder*, s. 105, 1997.

beräkningen av pensionsskulden. Hon hade aldrig hört talas om IAS19 och menade att de redovisar enligt FASB87, men hänvisade oss till en kollega som jobbar med pensionsförpliktelser på koncernnivå. Enligt denna kollega redovisar SAS enligt IAS19 sedan flera år tillbaka och hänvisade oss i sin tur till Ulla Edlund, redovisningschef på SAS. Ulla Edlund var med vid införandet av IAS19 och var därför till stor hjälp vid analysen av SAS: s årsredovisningar.

Ett annat problem vi stötte på var att en del av företagen inte själva redovisade sina pensioner, utan detta sköttes av utomstående revisionsbyråer. Detta var fallet på exempelvis Securitas, som vi tidigare hade funderingar på att undersöka. Dessa företag kunde därför inte själva lämna någon information till oss samtidigt som revisionsbyråerna, bundna av sekretessregler, inte heller kunde lämna någon information angående sina kunder. Vi hade också funderingar på att använda oss av det medicinsktekniska företaget Getinge då vi fann en tidningsartikel som framhöll att de använt sig av de internationella redovisningsreglerna under flera år, men det visade sig att de inte använt sig av just rekommendationen som gäller pensioner. Detta var fallet på flera företag vilket inte är konstigt då de nya reglerna avseende pensioner inte blir obligatoriska förrän år 2004.

Vi har i vårt empiri- och analyskapitel inkluderat ett avsnitt som behandlar kortsiktiga konsekvenser och ett som behandlar långsiktiga. I det förstnämnda avsnittet har vi undersökt konsekvenser för ett flertal företag, medan vi i det sistnämnda i stället använt oss av två företag som vi dock studerat mer djupgående, TeliaSonera samt SAS. Anledningen till detta är att bara ett fåtal företag i Sverige har använt sig av de nya reglerna tillräckligt länge för att det ska vara möjligt att undersöka mer långsiktiga konsekvenser. Vi ämnade även analysera de nya redovisningsreglernas långsiktiga konsekvenser hos ABB, eftersom de övergick till dessa år 1999. Efter ytterligare efterforskning upptäckte vi dock att företaget gick över till att redovisa enligt US GAAP år 2000, vilket omöjliggjorde en långsiktig konsekvensanalys. Vi har valt att presentera en utförlig intervju av TeliaSonera för att på detta sätt ge en större insikt och belysa problematiken ett företag ställs inför vid införandet av de nya reglerna. För att lyckas med detta, ansåg vi att det var fullt tillräckligt med TeliaSonerans presentation, vilket är anledningen till att inte motsvarande finns för SAS. Antalet företag som har gått över till de internationella reglerna nyligen eller som planerar övergång under år 2004 är dock fler, vilket har möjliggjort studier av kortsiktiga konsekvenser för fler företag.

Vi har även intervjuat revisionsbyrån KPMG, försäkringsmäklarfirmen Max Matthiessen, Svenskt Näringsliv samt konsultfirmen Watson Wyatt för att diskutera effekterna av de nya redovisningsreglerna och vilka åtgärder dessa tror att de svenska företagen kan tänkas vidta. Vi ville få så uppdaterad information som möjligt då det ständigt tillkommer ny information inom detta område. Informationen vi fick fram vid dessa tillfällen faller in under såväl kategorin sekundärdata som primärdata beroende på frågornas karaktär. Som sekundärdata kan exempelvis nämnas information som revisionsbyrån har fått från sina kunder, medan primärdata i detta sammanhang kan vara effekter på redovisningen som revisionsbyrån själv har upplevt.

Vi är väl medvetna om att resultaten vi kommer att uppnå genom våra intervjuer kan tendera att vara subjektiva. Till viss del kan detta kompenseras av uppgifterna i årsredovisningarna, vilka vi försöker presentera på ett objektivt sätt. Något att ha i åtanke är dock att årsredovisningarna till viss del kan vara subjektiva, då företagen har möjlighet att påverka hur de presenterar informationen.

3. Teori

För att lättare förstå vilka konsekvenser införandet av de nya redovisningsreglerna avseende pensioner kommer att få, anser vi att det krävs en viss grundkunskap angående pensionens beståndsdelar och vi påbörjar därför teoriavsnittet med en översikt över dessa. Vi kommer därefter att övergå till att beskriva de nya redovisningsreglerna avseende pensioner. Dessa beskriver vi först och främst översiktligt innan vi på ett så tydligt och mångfasetterat sätt som möjligt försöker belysa de skillnader de nya redovisningsreglerna kommer att innebära i förhållande till de tidigare. Slutligen försöker vi knyta samman all teori och komma till kärnfrågan i vårt avsnitt som behandlar möjliga konsekvenser och åtgärder för företagen på grund av de nya redovisningsreglerna.

3.1 Pensioner

Alla som är bosatta i Sverige har enligt det lagstadgade försäkringsskyddet rätt till allmän pension.²⁹ Den allmänna pensionen består av tre delar; inkomstpension, premiepension och, för vissa, garantipension.

- Inkomstpensionen utgår ifrån individens livsinkomst och är beroende av hur länge personen har arbetat, inkomsten och därmed storleken på avgifterna som har betalats in. Även studier, värnplikt och år med småbarn ger pensionsrätt. Inkomstpensionen är ett fördelningssystem, vilket innebär att de avgifter som kommer in direkt slussas vidare som pension till dem som är pensionärer idag.³⁰
- Premiepensionen tjänas in på likartat sätt som inkomstpensionen, men här är det individen själv som avgör vem som ska förvalta pengarna.³¹ De pengar som avsätts till premiepensionen betalas inte ut till dagens pensionärer utan sparas för att användas när den anställde själv går i pension.³²
- Dessutom finns det en garantipension som utgör ett grundskydd för de som har låg inkomst eller ingen inkomst alls under sin livstid.³³

²⁹ www.spp.se/privat/om_din_pension/sa_fungerar_din_pension/safungerardinpension.asp, *Så fungerar din pension*, 2003-11-15.

³⁰ www.ppf.se, *Pension & försäkring "allmän pension"*, 2003-11-17.

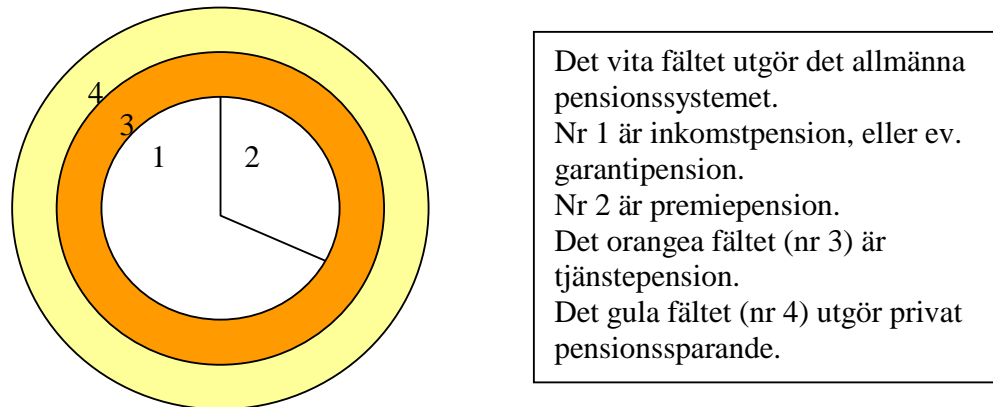
³¹ *Ibid.*

³² www.pension.nu/system, *Så fungerar systemet*, 2003-11-17.

³³ www.ppf.se, *Pension & försäkring "allmän pension"*, 2003-11-17

De allra flesta får dessutom pension från fler ställen än bara det allmänna pensionssystemet, exempelvis från privat pensionssparande och/eller tjänstepension.³⁴ Det är tjänstepensionen som kommer att påverkas av de nya redovisningsreglerna, d.v.s. det orangea fältet i figuren nedan.

Figur 1: Pensionssparande

Källa: [www.pension.nu /system](http://www.pension.nu/system), *Så fungerar systemet*, 2003-11-17.

3.1.1 Tjänstepension

De flesta som har fast anställning omfattas av någon form av tjänstepension, även kallad avtalspension, som är ett komplement till den allmänna pensionen. Tjänstepensionen är en tilläggspension som har bestämts genom kollektivavtal mellan parterna på arbetsmarknaden och varierar därmed mellan olika arbetsgivare.³⁵ Definitionsmässigt är pensionen ersättning för i tjänsteförhållande tidigare utfört arbete, det vill säga en uppskjuten del av lönen. Den pensionsberättigade måste ha varit anställd i det företag som utlovat pensionen eller få pensionen som efterlevande till person som har varit anställd hos utbetalaren.³⁶

Tjänstepensioner har funnits sedan tiden omkring första världskriget och från början omfattades främst bara högre tjänstemän. Det dröjde ända till 1970-talet innan industriarbetarna genom ett kollektivavtal mellan SAF och LO fick en kompletterande ålderspension.³⁷ De vanligaste tjänstepensionsplanerna på den svenska arbetsmarknaden är ITP för privatanställda tjänstemän, PFA för anställda i kommun, landsting, vissa kommunala företag och Svenska kyrkan, PA-KFS för anställda i vissa kommunala företag, PA03 för de flesta statligt anställda och

³⁴ www.pension.nu/system, *Så fungerar systemet*, 2003-11-17.

³⁵ Stenberg, E. och Höglund, L.; *Pensionsboken*, s. 103, 1995.

³⁶ Palm, A.; *Pensionsstiftelser*, s. 40, 1998.

³⁷ Stenberg, E. och Höglund, L.; *Pensionsboken*, s. 104, 1995.

Avtalspension SAF-LO för privatanställda arbetare. Generellt brukar tjänstepensionen ge från 10 till 15 procent av individens lön när denne går i pension.³⁸

Tjänstepensionen på arbetsmarknaden delas vidare in i förmånsbestämd och premiebestämd pension. De svenska tjänstepensionssystemen har traditionellt varit förmånsbestämda, men trenden går alltmer mot att pensionerna blir premiebestämda.³⁹

En **premiebestämd tjänstepension** innebär normalt att arbetsgivaren årligen betalar in en fastställd premie, en viss procent av den anställdes lön, som avsätts till dennes pension. Den anställda får själv välja vem som ska förvalta pensionskapitalet och bär därmed risken för kapitalets avkastning. Den premiebestämda pensionens storlek kan variera kraftigt mellan två personer med samma inkomst under samma tid beroende på hur väl de har lyckats placera pensionspengarna. Arbetsgivaren är endast skyldig att betala premien och ansvarar inte för utfallet.⁴⁰

Reglerna för redovisning av premiebestämda pensionsplaner är enkla. Arbetsgivaren belastar resultatet med betalda avgifter, periodiserade så att periodens kostnad motsvarar under perioden intjänad pensionsrätt.⁴¹ Redovisningen av den premiebestämda pensionen kommer inte att ändras vid införandet av de nya internationella redovisningsreglerna.⁴²

Med **förmånsbestämd tjänstepension** är den anställda garanterad en viss procent av slutlönen, beräknad efter gällande kollektivavtal. Arbetsgivaren betalar premien och bestämmer även om den ska försäkras eller tryggas på annat sätt. Den anställda har inget eget inflytande över pensionen men är garanterad att få ut ett visst belopp. Skillnaden mot det premiebestämda alternativet är alltså att arbetsgivaren står för risken för avkastningen på pensionskapitalet.⁴³

Reglerna för redovisning av förmånsbestämda pensionsplaner är mycket mer komplicerade än redovisningen av premiebestämda.⁴⁴ Anledningen till detta är framförallt att den förmånsbestämda pensionsskulden räknas ut med hjälp av *aktuariella antaganden*⁴⁵, såsom förväntad livslängd och löneökning, samtidigt som företagen bär risken fram tills dess att pengarna utbetalas. Det är endast

³⁸ www.spp.se/privat/om_din_pension/sa_fungerar_din_pension/safungerardinpension.asp, *Så fungerar din pension*, 2003-11-15.

³⁹ www.spp.se/privat/om_din_pension/sa_fungerar_din_pension/tjanstepension.asp, *Tjänstepension*, 2003-11-15.

⁴⁰ Ibid.

⁴¹ Jönsson-Lundmark, B.; *Nya regler för pensionsredovisning kräver eftertanke*, www.kpmg.se, 2003-11-01.

⁴² FAR: s samlingsvolym 2003, RR29 p. 43-47.

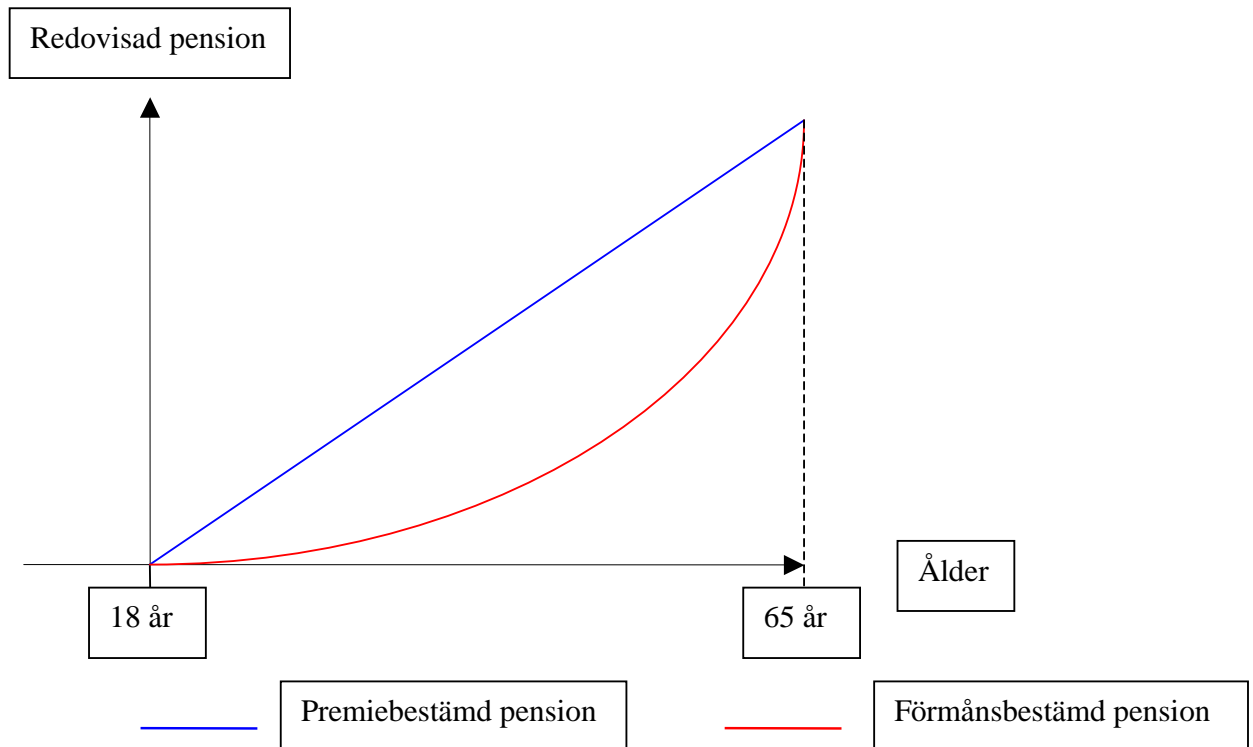
⁴³ www.spp.se/privat/om_din_pension/sa_fungerar_din_pension/tjanstepension.asp, *Tjänstepension*, 2003-11-15.

⁴⁴ Jönsson-Lundmark, B.; *Nya regler för pensionsredovisning kräver eftertanke*, www.kpmg.se, 2003-11-01.

⁴⁵ Förklaring av aktuariella antaganden, se bilaga 2.

redovisningen av dessa förmånsbestämda pensionsplaner som kommer att påverkas vid införandet av de nya pensionsredovisningsreglerna.

Figur 2: Översikt över pensionsredovisning.

Den blå linjen representerar den premiebestämda pensionsredovisningen som inbetalas linjärt över tiden. Detta innebär att företaget, och även andra intressenter, vet hur mycket som avsätts till pensionen. Den röda linjen representerar den förmånsbestämda pensionsredovisningen. Företaget har då med den anställde kommit överens om hur mycket den anställde ska få i slutlig pension, t.ex. 10 % av slutlönen.

Källa: Salomonsson, Håkan; försäkringsmäklare, Max Matthiessen, personlig intervju 2003-11-21.

Hur mycket företaget ska avsätta till den förmånsbestämda pensionen varierar beroende på hur pensionens förräntning blir, d.v.s. risken ligger hos företaget. På så sätt kan det uppstå en skillnad mellan redovisad och verklig pensionsskuld, vilket innebär att avsättningen till pensioner plötsligt kan öka avsevärt för företaget. En av anledningarna till införandet av de nya redovisningsreglerna är just att bli av med dessa obehagliga överraskningar som pensionsskulden kan medföra vid förmånsbestämda pensioner.⁴⁶

⁴⁶ Salomonsson, Håkan; försäkringsmäklare, Max Matthiessen, personlig intervju 2003-11-21.

3.2 Nya regler vid redovisning av pensioner

De nya reglerna gällande redovisning av pensioner kommer att träda ikraft genom två rekommendationer, *RR29–Ersättningar till anställda* och *IAS19–Employee Benefits*. RR29 är Redovisningsrådets översättning av den internationella redovisningsrekommendationen IAS19. Dessa båda rekommendationer skiljer sig åt på tre punkter;

1. RR29 innehåller särskilda regler för redovisningen av förmånsbestämda pensionsplaner i juridisk person.⁴⁷ Här specificeras att redovisning av förmånsbestämda pensionsplaner i juridisk person inte får ske enligt p.50 i samma rekommendation, då denna inte är förenlig med Tryggandelagen och föreskrifter från Finansinspektionen och då tillämpning av Tryggandelagen är en förutsättning för skattemässig avdragsrätt. Reglerna i denna punkt avser alltså bara koncernredovisningen. Juridiska personer ska fortfarande redovisa förmånsbestämda pensionsplaner enligt FAR: s rekommendation nr. 4, som styrs av vad som står i Tryggandelagen.⁴⁸
2. I RR29 inkluderas Årsredovisningslagens upplysningskrav medan det i IAS19 inte finns motsvarande krav. Dessa återfinns istället i IAS/IFRS1 och gäller för alla de internationella rekommendationerna, inklusive IAS19.⁴⁹
3. RR29 träder ikraft den 1 januari 2004 och gäller för såväl koncerner som juridiska personer, medan IAS19 inte är obligatorisk förrän den 1 januari 2005 och endast avser redovisning i koncerner.⁵⁰

Då reglerna trots allt överensstämmer i stort kommer vi fortsättningsvis inte att göra någon åtskillnad mellan IAS19 och RR29. Vi kommer att benämna dessa två rekommendationer de nya redovisningsreglerna i motsats till de tidigare redovisningsreglerna. Något som bör observeras är dock att de tidigare redovisningsreglerna fortfarande finns kvar även om de inte gäller för börsnoterade koncerner.

Alla bolag med noterade aktier eller skuldebrev inom EU kommer att bli tvungna att tillämpa de nya redovisningsreglerna avseende pensioner.⁵¹ I Sverige innefattas företag som är noterade på Stockholmsbörsen eller på övriga etablerade marknadslistor såsom Nordic Growth Market och Aktietorget.⁵² De berörda företagen kan beräknas utökas ytterligare till följd av förväntningar och önskemål avseende

⁴⁷ FAR: s samlingsvolym 2003, RR29 p. 165.

⁴⁸ FAR: s samlingsvolym 2003, RR29 p. 159.

⁴⁹ Uebel, Karin; revisor, KPMG, telefonintervju 2003-11-26.

⁵⁰ Ibid.

⁵¹ www.kpmg.se; *Nya IAS/IFRS-regler får stora konsekvenser för börsbolagen*, 2003-11-01.

⁵² DI, *Nya regler ökar insynen i bolag*, 2002-06-02.

andra stora koncerner av allmänt intresse samt till följd av nationella krav på t.ex. banker.⁵³

De nya reglerna behandlar redovisningen av samtliga typer av ersättningar till anställda. De delar in ersättningar till anställda i fem kategorier;

- Kortfristiga ersättningar till anställda, såsom lön och sociala avgifter.
- Ersättningar efter avslutad anställning, såsom pensioner.
- Övriga långfristiga ersättningar, såsom betald ledighet under längre perioder, vinstdelning och bonus.
- Ersättningar vid uppsägning.
- Aktierelaterade ersättningar.⁵⁴

Huvuddelen av de nya reglerna behandlar redovisningen av ersättningar efter avslutad anställning, d.v.s. pensionsförpliktelser.⁵⁵ Det är även denna redovisning som är mest komplicerad, varför vi fortsättningsvis endast kommer att beröra denna del.

Vid övergången till de nya redovisningsreglerna ska företaget beräkna sin ingångsskuld enligt dessa. Siffrorna för jämförelseåret ska däremot inte omräknas.⁵⁶ Detta förklaras av att det oftast inte är möjligt att med tillfredsställande exakthet beräkna den historiska pensionsskulden.⁵⁷ Siffrorna för jämförelseåret kommer således att presenteras enligt företagets tidigare redovisningsprinciper. Som en följd av olika redovisningsmetoder kommer skillnader att uppstå mellan ingångsskulden och den utgående skulden.⁵⁸ Övergångsreglerna tycks därför alltid medföra en bristande kontinuitet med jämförelseåret.⁵⁹

Om ingångsskulden blir större eller mindre än det belopp som har redovisats enligt nuvarande svenska regler kan inte avgöras på förhand. Vilket utfall man får beror på omständigheterna i det enskilda företaget.⁶⁰ Om ingångsskulden är mindre än den tidigare skulden ska minskningen redovisas direkt mot eget kapital. Bytet av redovisningsprincip får då ingen påverkan på resultatet. Om ingångsskulden däremot är större än den tidigare redovisade skulden kan företaget välja mellan två alternativ;

⁵³ www.kpmg.se; *Nya IAS/IFRS-regler får stora konsekvenser för börsbolagen*, 2003-11-01.

⁵⁴ Axelman et al.; *IAS/IFRS 2005 – En jämförelse mellan International Accounting Standards och Redovisningsrådets rekommendationer*, s. 77f., 2003.

⁵⁵ Axelman et al.; *IAS/IFRS 2005 – En jämförelse mellan International Accounting Standards och Redovisningsrådets rekommendationer*, s. 25, 2003.

⁵⁶ Svenberg, S-Å.; *Ny rekommendation från rådet om ersättningar till anställda - övergång till RR29 2004 och till IAS/IFRS 2005*, Balans nr 1, 2003.

⁵⁷ www.kpmg.se; *Nya regler för redovisning av pensioner*, 2001-11-08.

⁵⁸ Svenberg, S-Å.; *Ny rekommendation från rådet om ersättningar till anställda - övergång till RR29 2004 och till IAS/IFRS 2005*, Balans nr 1, 2003.

⁵⁹ www.kpmg.se; *Nya regler för redovisning av pensioner*, 2001-11-08.

⁶⁰ Ibid.

1. Redovisa ökningen direkt mot eget kapital, vilket med andra ord inte får någon påverkan på resultatet. Detta överensstämmer med RR5-Byte av redovisningsprincip.
2. Fördela ökningen linjärt över maximalt fem år. Dessa ökningarna ska redovisas över resultaträkningen och dessutom måste vissa upplysningar lämnas.⁶¹

Observeras bör, att det val som görs är oåterkalleligt och inte får ändras.⁶²

3.3 Skillnader mellan tidigare och ny normgivning

Tidigare svensk praxis innebär att pensionsförpliktelser, i utländska dotterbolag och intressebolag, i koncernredovisningen redovisas i enlighet med de principer som gäller i respektive land. Detta har medfört att redovisade belopp för pensionskostnad och pensionsskuld i svensk koncernredovisning har varit en blandning av de olika redovisningsprinciperna i de olika länderna.⁶³ De nya reglerna innebär att samma redovisningsprinciper kommer att användas i alla länderna.

Tidigare har FAR:s rekommendation nr. 4 tillämpats vid redovisning av pensionsskuld och pensionskostnad. Övergången till de nya redovisningsreglerna kommer att innebära en hel del förändringar för de noterade koncernerna när det gäller redovisningen av de förmånsbestämda pensionerna, då dessa skiljer sig väsentligt ifrån det vi tidigare har varit vana vid.⁶⁴

Tillämpningen av de nya redovisningsreglerna av pensioner kan innebära skillnader jämfört med tidigare på grund av följande:

- De kräver att *ovillkorade*⁶⁵ förmånsbaserade pensionsutfästelser redovisas som skuld i balansräkningen. Detsamma gäller för *villkorade*⁶⁶ utfästelser då det är sannolikt att dessa kommer att uppfyllas.
- De aktuariella antagandena kommer att göras individuellt i respektive företag. Till skillnad från tidigare tas hänsyn till förväntad löneökning och diskontering sker enligt *Projected Unit Credit Method*⁶⁷.

⁶¹ Svenberg, S-Å.; *Ny rekommendation från rådet om ersättningar till anställda - övergång till RR29 2004 och till IAS/IFRS 2005*, Balans nr 1, 2003.

⁶² www.kpmg.se; *Nya regler för redovisning av pensioner*, 2001-11-08.

⁶³ www.pwcglobal.com; *Viktiga nyheter*, 2003-11-18.

⁶⁴ Axelman et al.; *IAS/IFRS 2005 – En jämförelse mellan International Accounting Standards och Redovisningsrådets rekommendationer*, s. 25, 2003.

⁶⁵ Se villkorade/ovillkorade pensionsförpliktelser, bilaga 2.

⁶⁶ Se villkorade/ovillkorade pensionsförpliktelser, bilaga 2.

⁶⁷ Förklaring av Projected Unit Credit Method, se bilaga 2.

- Tillgångar i pensionsstiftelser kommer att värderas till verkliga värden. Värdet av dessa tillgångar avräknas mot pensionsförpliktelsen och skillnadsbeloppet redovisas som skuld i balansräkningen. Hur stor pensionsskulden blir påverkas alltså till skillnad från tidigare av marknadsvärdet av företagets förvaltningstillgångar. Har företaget en stor del av förvaltningstillgångarna i aktier finns det risk för en mer volatil pensionsskuld. Om värdet av pensionsstiftelsens tillgångar överstiger förpliktelsen redovisas, under vissa förutsättningar, till skillnad från tidigare, skillnadsbeloppet eller en del av det som en tillgång.⁶⁸
- Det är den *förväntade* avkastningen som påverkar den kostnad som redovisas i resultaträkningen. Skillnaden mellan den förväntade och den verkliga avkastningen utgör en *aktuariell vinst*⁶⁹ eller *förlust*⁷⁰. En sådan skillnad kan uppstå på grund av förändringar i de aktuariella antagandena eller till följd av marknadspriserförändringar. Om förvaltningstillgångarna exempelvis minskar i värde uppstår en aktuariell förlust.⁷¹ I syfte att motverka kraftiga svängningar i pensionsförpliktelsens storlek och därmed pensionskostnaden, innehåller de nya redovisningsreglerna s.k. *korridorregler*⁷² för redovisning av aktuariella vinster och förluster.⁷³ Reglerna innebär att arbetsgivarföretaget får, men inte behöver, redovisa resultateffekter som ligger inom korridoren, d.v.s. som understiger det största av;
 1. 10 % av nuvärdet av den förmånsbestämda förpliktelsen.
 2. 10 % av eventuella förvaltningstillgångars verkliga värde.

Resultateffekter som ligger utanför korridoren får periodiseras över de aktiva pensionsberättigades genomsnittliga återstående tjänstgöringstid, alternativt kortare tid förutsatt att den valda metoden tillämpas konsekvent.⁷⁴ I januari 2003 fattade IASB ett beslut om att övergå till redovisning av den faktiska avkastningen.⁷⁵ Korridorreglerna kommer med andra ord att försvinna vilket innebär att det inte längre kommer att vara tillåtet att utjämna värdeförändringar på pensionstillgångarna. När detta träder i kraft är osäkert, det första förslaget var år 2005 men nu verkar det som om det inte blir aktuellt förrän år 2007. För att minska kritiken från företagen har

⁶⁸ Axelman et al.; *IAS/IFRS 2005 – En jämförelse mellan International Accounting Standards och Redovisningsrådets rekommendationer*, s. 25f., 2003.

⁶⁹ Förklaring av aktuariella vinster, se bilaga 2.

⁷⁰ Förklaring av aktuariella förluster, se bilaga 2.

⁷¹ Öhrlings Pricewaterhousecoopers; *Hur redovisas pensioner*, s. 24f. 2003.

⁷² Förklaring av korridorregler, se bilaga 2.

⁷³ Janzon, C.; *Hög tid att förbereda anpassningen till RR29*, Balans nr 4, 2003.

⁷⁴ Jönsson-Lundmark, B.; *Nya regler för redovisning av pensioner*, www.kpmg.se, 2001-11-08.

⁷⁵ Rundfelt, R.; *Ändrad redovisning av pensioner*, Balans nr 2, 2003.

IASB beslutat att värdeförändringarna ska redovisas tillsammans med alla andra värdeförändringar separat i resultaträkningen.⁷⁶

3.3.1 Jämförelse av pensionsskuld enligt tidigare och nya regler

Hur den förmånsbestämda pensionsskulden ska beräknas har enligt **tidigare regler**, d.v.s. enligt FAR4, styrts av vad som står i Tryggandelagen (Lagen 1967:531 om tryggande av pensionsutfästelse m.m.).⁷⁷ Enligt denna rekommendation ska den förmånsbestämda pensionsskulden/tillgången redovisas enligt följande:

1. Pensionsförpliktelsen uträknas här med hjälp av antaganden om pensionsutbetalningarnas framtida storlek, tidsperiod för utbetalningarna, de pensionsberättigades livslängd samt diskonteringsräntan. Antaganden om livslängd och diskonteringsräntan tillhör de försäkringstekniska grunder som fastställs av Finansinspektionen.⁷⁸
2. Pensionsförpliktelsen minskas med eventuella fonderade medel.⁷⁹

Icke börsnoterade företag och börsnoterade juridiska enheter ska även fortsättningsvis, d.v.s. efter införandet av de nya redovisningsreglerna, räkna ut sin förmånsbestämda pensionsskuld enligt ovanstående antaganden.⁸⁰

Vi förtydligar uträkningen av pensionsskulden och därmed hur balansräkningen tidigare påverkades med ett exempel som följer ovanstående punkter. Alla siffror är fiktiva.

Exempel 1:

1. Pensionsförpliktelse	100 000
2. Fonderade medel	-80 000
= Bokförd skuld	20 000

Om tillgångarna var större än skulderna kunde företaget *inte* ta upp denna positiva post i balansräkningen. Anledningen till att företaget inte kunde ta upp en pluspost i balansräkningen var att det inte var meningen att företaget skulle kunna gottgöra sig

⁷⁶ Rundfelt, R.; *IASB: Standard för försäkringsavtal dominerade novembermöte*, Balans nr 12, 2003.

⁷⁷ www.kpmg.se; *Nya regler för pensionsredovisning kräver eftertanke*, 2003-11-01.

⁷⁸ Thomasson, J.; *Extern redovisning och finansiell analys*, s. 95, 2002.

⁷⁹ Ibid.

⁸⁰ Uebel, Karin; revisor, KPMG, telefonintervju 2003-11-26.

plusposten i stiftelsen. Dessa pengar var ämnade för pensioner och var inte menade att användas till en annan del av verksamheten.⁸¹

Enligt de **nya pensionsredovisningsreglerna** ska den förmånsbestämda pensionsskulden/tillgången redovisas som nettot av följande:

1. Nuvärdet av den förmånsbestämda förpliktelsen på balansdagen. Denna summa är en samling av kassaflöden som sträcker sig över en individs hela förväntade livslängd, diskonterade till nuvärde.⁸²
2. Minus det verkliga värdet av eventuella förvaltningstillgångar på balansdagen.⁸³
3. Plus eventuella aktuariella vinster (minus eventuella aktuariella förluster) som inte har redovisats på grund av korridorregler.⁸⁴
4. Minus eventuella kostnader avseende tjänstgöring under tidigare perioder som ännu inte har redovisats.⁸⁵

Enligt de nya redovisningsreglerna ska diskonteringsräntan som används i punkt 1 ovan utgöras av marknadsräntan på förstklassiga företagsobligationer, vilket leder till att den fastställs individuellt av varje företag.⁸⁶ I Sverige är det dock svårt att använda sig av förstklassiga företagsobligationer eftersom marknaden här inte är tillräckligt stor. Enligt Torbjörn Andreason, pensionskonsult på Watson Wyatt bör företag därför utgå ifrån de svenska statsobligationerna men även ta hänsyn till obligationsmarknaderna i utlandet, exempelvis Tyskland och Frankrike. Pensionsskulden påverkas kraftigt av valet av diskonteringsränta.⁸⁷

Vi förtydligar uträkningen av pensionsskulden och därmed hur balansräkningen påverkas med ett exempel som följer ovanstående punkter. Alla siffror är fiktiva.

Exempel 2:

1. Pensionsförpliktelse	100 000
2. Fonderade medel	-80 000
= Differens	20 000
3. Aktuariella vinster/förluster	5 000

⁸¹ Andreason, Torbjörn; pensionskonsult, Watson Wyatt, telefonintervju 2003-12-18.

⁸² Öhrlings PricewaterhouseCoopers; *Hur redovisas pensioner*, s. 14, 2003.

⁸³ Ibid.

⁸⁴ Öhrlings PricewaterhouseCoopers; *Hur redovisas pensioner*, s. 14, 2003.

⁸⁵ Ibid.

⁸⁶ Andreason, Torbjörn; pensionskonsult, Watson Wyatt, telefonintervju 2004-01-08.

⁸⁷ Ibid.

4. Kostnader från tidigare perioder	0
= Bokförd skuld	25 000

Enligt de nya pensionsredovisningsreglerna får företaget, om tillgångarna är större än skulderna, ta upp en positiv post, d.v.s. en pensionstillgång, i balansräkningen.

3.3.2 Jämförelse av pensionskostnad enligt tidigare och nya regler

Enligt de **tidigare redovisningsreglerna**, FAR4, uträknas den förmånsbestämda pensionskostnaden som ett visst år bör belasta företagets resultat genom summan av följande poster:

1. Under året utbetalda pensioner.
2. Årets förändring av kapitalvärdet av utgående och intjänade framtida pensioner. Om kapitalvärdet har minskat får man en avdragspost, vid beräkning av pensionskostnaden.
3. Från denna summa dras avkastningen under året på kapital i pensionsstiftelse.⁸⁸

Vi förtydligar uträkningen av pensionskostnaden och därmed hur resultaträkningen tidigare påverkades med ett exempel som följer ovanstående punkter. Alla siffror är fiktiva.

Exempel 3:

1. Utbetalda pensioner	6 000
2. Skuldförändring (från BR i ex.1)	20 000
3. Avkastning på fonderade medel	-8 000
= Årets resultatpåverkan	18 000

Enligt Årsredovisningslagen behövde företagen inte göra avsättning för pensionsåtaganden som var intjänade. Det var tillåtet att redovisa pensioner som kostnad antingen när de hade utbetalats, eller när de hade intjänats. Om pensionsåtagandena inte redovisades som avsättning, skulle de dock anges som ansvarsförbindelse i balansräkningen.⁸⁹

⁸⁸ Thomasson, J.; *Extern redovisning och finansiell analys*, s. 96, 2002.

⁸⁹ Thomasson, J.; *Extern redovisning och finansiell analys*, s. 95, 2002.

Den förmånsbestämda pensionskostnaden/intäkten ska enligt de **nya reglerna** redovisas som nettot av följande:⁹⁰

1. Kostnader avseende tjänstgöring under innevarande period. Detta är en periodisering av den fullständiga nuvärdesberäknade förpliktelsen som uträknas ovan i pensionskulden.
2. Räntekostnader. Dessa utgörs av den använda diskonteringsräntan multiplicerad med den totala pensionskulden.
3. Den förväntade avkastningen på eventuella förvaltningstillgångar (avdragspost).
4. Aktuariella vinster (avdragspost) och förluster (tilläggspost) i den mån de redovisas.
5. Kostnader avseende tjänstgöring under tidigare perioder, i den mån de redovisas.
6. Effekterna av eventuella reduceringar och regleringar.

Vi förtydligar uträkningen av pensionskostnaden och därmed hur resultaträkningen påverkas med ett exempel som följer ovanstående punkter. Alla siffror är fiktiva.

Exempel 4:

1. Årets pensionsintjäning	10 000
2. Räntekostnad	5 000
3. Förväntad avkastning på fonderade medel	-8 000
4. Aktuariella vinster/förluster	200
5. Kostnader från tidigare perioder	0
6. Reduceringar/regleringar	60
= Årets resultatpåverkan	7 260

De nya redovisningsreglerna kräver att resultatet belastas i takt med att den anställda intjänar sin pensionsrätt. Sambandet mellan skuldredovisningen och de anställdas tjänstgöring är med andra ord mer uttalat i de nya reglerna än i de tidigare. Redovisning som ansvarsförbindelse kommer inte att accepteras i framtiden⁹¹.

⁹⁰ Andreason, Torbjörn; pensionskonsult, Watson Wyatt, telefonintervju, 2003-12-18.

⁹¹ Thomasson, J.; *Extern redovisning och finansiell analys*, s. 96, 2002.

Företaget ska inkludera en specifikation av dessa poster i årsredovisningens noter.⁹² De nya redovisningsreglerna innebär också utökade upplysningskrav i årsredovisningen. Några av dessa upplysningskrav är som följer:⁹³

- Företagets redovisningsprincip för aktuariella vinster och förluster.
- Pensionsplaner måste klassificeras antingen som avgiftsbestämda planer eller som förmånsbestämda beroende på planens ekonomiska innebörd. Klassificering på motsvarande sätt sker ej enligt nuvarande normer och praxis i Sverige.
- En specifikation av årets kostnad för pensionsåtaganden och de poster i resultaträkningen i vilka kostnadskomponenterna ingår.
- Den faktiska avkastningen på förvaltningstillgångar.
- En specifikation av hur beräkningar av tillgångar och skulder har utförts.
- De viktigaste aktuariella antagandena som har använts.

Tabell 3: Översikt över skillnader mellan de nya och de tidigare redovisningsreglerna avseende pensioner.

IAS19 – de nya redovisningsreglerna avseende pensioner	FAR4 – de tidigare redovisningsreglerna avseende pensioner
Ovillkorade pensionsförpliktelser <i>skall</i> redovisas i balansräkningen.	Synnerligen <i>önskvärt</i> att ovillkorade pensionsförpliktelser redovisas i balansräkningen.
Förmånsbestämda pensionsförpliktelser nuvärde beräknas enligt <i>Projekted Unit Credit Method</i> , som beaktar förändringar i framtida löner.	Förmånsbestämda pensionsförpliktelser nuvärdesberäknas enligt <i>Finansinspektionens föreskrifter</i> . Framtida lönehöjningar beaktas inte.
Beräkningar utgår ifrån <i>aktuariella antaganden</i> som görs av <i>respektive företag</i> .	Beräkningar görs på basis av <i>aktuariella antaganden</i> som meddelas av <i>Finansinspektionen</i> .
Ger <i>detaljerade regler</i> för hur vinster och förluster som uppkommer vid ändrade aktuariella antaganden redovisas.	Anger att <i>upplysning ska lämnas</i> för jämförelseändamål när ändrade aktuariella grunder väsentligt påverkar årsvinsten.
<i>Upplysning</i> skall lämnas om <i>räntedelen</i> av ökning av pensionsskulden.	<i>Räntedelen</i> bör redovisas som <i>räntekostnad</i> i resultaträkningen.
<i>Pensionsstiftelsens</i> förmögenhet värderas till <i>verkligt värde</i> vid beräkning av redovisad pensionsskuld.	I <i>pensionsstiftelsen redovisat värde</i> används vid beräkning av redovisad pensionsskuld.
Om eventuell pensionsstiftelsens förmögenhet överstiger nuvärdet av pensionsförpliktelserna redovisas i vissa fall en tillgång.	Sådan tillgång redovisas inte i balansräkningen.
Omfattande upplysningskrav bl.a. avseende aktuariella antaganden.	

⁹² Öhrlings PricewaterhouseCoopers; *Hur redovisas pensioner*, s. 15-16, 2003.

⁹³ Öhrlings PricewaterhouseCoopers; *Hur redovisas pensioner*, s. 17, 2003.

Källa : Axelman et al.; *IAS/IFRS 2005 – En jämförelse mellan International Accounting Standards och Redovisningsrådets rekommendationer*, s.40, 2003.

3.4 Möjliga konsekvenser och åtgärder med anledning av de nya reglerna

I detta avsnitt kommer vi att presentera teorier angående möjliga konsekvenser och åtgärder som en följd av de nya redovisningsreglerna. Dessa kommer vi i kapitel 5 jämföra med empirin, som vi har funnit genom egna studier, och som har som syfte att bekräfta eller förkasta teorierna. För att förtydliga hur vi kopplar teorin till empirin har vi valt att markera utvalda nyckelord.

Att implementera de nya reglerna för redovisning av pensioner kan kräva mer tid och resurser än vad bolagen tror. Tre huvudsakliga anledningar kan enligt revisionsbyrån Öhrlings PricewaterhouseCoopers anges till detta;

- För det första kan en koncern med dotterbolag i olika länder räkna med att ersättningssystemen ser olika ut i olika länder på grund av skillnader i lagstiftning, skattesystem, förekomsten av statligt subventionerade ersättningar med mera. Kartläggningen kan därför ta tid.
- För det andra krävs det att en samordning mellan olika yrkesgrupper sker, för att kunna implementera de nya reglerna.
- Slutligen kan nämnas att rekommendationen är en av de mer omfattande publikationerna som hittills har publicerats. Att den dessutom anses vara extremt abstrakt och svårläst, i och med den nära översättningen av ursprungsregeln, har inte underlättat implementeringen.⁹⁴

För en smidig övergång till de nya redovisningsreglerna bör företagen enligt Öhrlings PricewaterhouseCoopers, börja med att kartlägga och klassificera koncernens pensionsplaner i samtliga dotterbolag, såväl i Sverige som utomlands. De aktuariella antagandena ska fastställas och de förmånsbestämda pensionsplanerna värderas. Därefter går det att fastställa pensionskostnaden och pensionsskuldens storlek. Detta arbete kan, i stora koncerner, vara både **tidskrävande** och involvera många personer.⁹⁵ Kravet på jämförelsesiffror inför den obligatoriska tillämpningen av de internationella redovisningsreglerna år 2005 innebär att företagen redan idag måste vara förberedda då även detta kommer att ta tid.⁹⁶

KPMG menar att implementeringen av de nya pensionsredovisningsreglerna kan få dramatiska konsekvenser för många börsbolag. Efter att ha medverkat i konsekvensanalyser hos noterade kunder kan de intyga att de nya redovisningsreglerna inte enbart är en fråga om redovisningsteknik, utan även

⁹⁴ www.pwcglobal.com; *Företagen har kort tid på sig att implementera IAS 19*, 2003-11-18.

⁹⁵ www.pwcglobal.com; *Två månader kvar för anpassning till nya regler för pensioner*, 2003-11-18.

⁹⁶ www.kpmg.se; *Snabba förändringar inom redovisningsområdet*, 2003-11-18.

inbegriper en rad strategiska frågor för företagsledningen⁹⁷, vilket Öhrlings PricewaterhouseCoopers också kan styrka⁹⁸. Användandet av marknadsräntor vid framtagandet av pensionskostnaden leder till att volatiliteten ökar i resultaträkningen.⁹⁹ KPMG menar att företagen måste ta reda på hur de kan lindra ”skadeverkningarna” och minska **volatiliteten**.¹⁰⁰ I och med den företagsspecifika diskonteringsräntan som kommer att tillämpas, har skillnaderna mellan företagens räntesatser blivit stora, de kan variera mellan 4 och 10 procent. Ju högre ränta ett företag tillämpar desto lägre blir skulden och amerikanska finansinspektionen SEC har varnat för att företag genom ett aggressivt val av räntesats kan förbättra sitt resultat.¹⁰¹ Företagets totala prestation (eg. performance) kommer också att presenteras på ett annat sätt än tidigare, när **marknadsvärdering** blir tongivande och tidigare poster inom linjen dyker upp i de finansiella rapporterna.¹⁰²

De nya beräkningsreglerna förutsätts innebära att många företag kommer att redovisa stora **kortfristiga resultateffekter**, dels p.g.a. marknadsprisförändringar och dels p.g.a. förändringar i de aktuariella antagandena som ligger till grund för beräkningarna.¹⁰³ Att de på lång sikt kan förutsättas ta ut varandra är en klen tröst när verksamheten bedöms med utgångspunkt i kvartalsrapporteringen. För att i någon mån utjämna de resultateffekter som kan tänkas uppstå har **korridorreglerna** funnits. För att tillämpa dessa regler har det dock oftast krävts en sidoordnad redovisning som fångar upp de resultateffekter som ska periodiseras. Ett sådant system kan antas vara både komplext och kostsamt. En bedömning företagen har måst göra är därför om nyttan av systemet motiverar kostnaden.¹⁰⁴

På grund av den utjämningsmekanism som korridorreglerna utgör, vilken medför att företag som satt av medel till pensionsstiftelser får tillgodoräkna sig en normal avkastning oavsett den faktiska, har många företag oredovisade förluster på stora belopp. Det internationella organet IASB har nu fattat ett beslut om att korridorreglerna ska försvinna och att företagen ska övergå till redovisning av den faktiska avkastningen, vilket kan medföra stora kostnader för många företag just på grund av de oredovisade förlusterna.¹⁰⁵ Värdeförändringar ska enligt dessa modifierade regler i stället redovisas tillsammans med alla andra värdeförändringar separat i resultaträkningen. Den här särredovisningen kommer tidigast att införas om tre-fyra år.¹⁰⁶ IAS: erna ändras med andra ord löpande. Det räcker därför inte att känna till nu gällande IAS: er. Företagen bör dessutom ta med i beräkningen hur

⁹⁷ www.kpmg.se; *IAS snart här- underskatta inte konsekvenserna*, 2003-11-18.

⁹⁸ www.pwcglobal.com; *Två månader kvar för anpassning till nya regler för pensioner*, 2003-11-18.

⁹⁹ Rundfelt, R.; *Två rapporter från FEE - revisorerens samarbetsorgan i Europa*, Balans nr 8-9, 2002.

¹⁰⁰ www.kpmg.se; *IAS snart här- underskatta inte konsekvenserna*, 2003-11-18.

¹⁰¹ Rundfelt, R.; *Två rapporter från FEE - revisorerens samarbetsorgan i Europa*, Balans nr 8-9, 2002.

¹⁰² www.kpmg.se; *IAS snart här- underskatta inte konsekvenserna*, 2003-11-18.

¹⁰³ Jönsson-Lundmark, B.; *IAS-regler i koncernredovisningen - hur är läget?*, Balans nr 12, 2001.

¹⁰⁴ www.kpmg.se; *Nya regler för pensionsredovisning kräver eftertanke*, 2003-11-01.

¹⁰⁵ Rundfelt, R.; *Ändrad redovisning av pensioner*, Balans nr 2, 2003.

¹⁰⁶ Rundfelt, R.; *IASB: Standard för försäkringsavtal dominerade novembermöte*, Balans nr 12, 2003.

reglerna sannolikt kommer att ändras fram tills dess att systemet ”läses” inför övergången.¹⁰⁷

Mängden **tilläggsupplysningar** ökar exponentiellt och en **strikt tillämpning** förutsetts. Det kommer inte att finnas utrymme för nationella särlösningar.¹⁰⁸ Den europeiska redovisningsregeln IAS/IFRS1 innebär just att de IAS:er som EU:s godkännandemekanism accepterat ska tillämpas som om de vore lag. Redovisningsrådets rekommendationer sägs präglas av en viss ungefärlighet i förhållande till motsvarande internationella regler. Vidare sägs det att svensk redovisning fortfarande präglas av en viss flexibilitet i förhållande till rekommendationerna. Övergången till de internationella redovisningsreglerna är dock tänkt att innebära slutet på skedet med ungefärlighet och flexibilitet.¹⁰⁹ EU håller dessutom på att förbereda en enhet för kontroll av hur reglerna efterlevs. Det sägs att denna kontrollenhet kan komma att etablera sig som en motsvarighet till det amerikanska SEC, vilket innebär att företag som försöker tillämpa en ”mjuk” övergång till de nya reglerna kan räkna med represalier. Det ska inte finnas möjlighet för företagen att förhandla fram uppskov om de inte blir klara i tid.¹¹⁰

Något som naturligtvis också bör observeras är de positiva effekter som de nya redovisningsreglerna avseende pensioner kan medföra. En av dessa är ökad jämförbarhet, såväl mellan olika företag som mellan olika rörelsegrenar inom samma koncern. Då de nya reglerna kräver kartläggning av ersättningsförmåner förbättras även förutsättningarna för den interna kontrollen. Som vi tidigare har nämnt, ökar också **transparensten** och **jämförbarheten** p.g.a. de ökade upplysningskraven¹¹¹, mer detaljerade regler samt då sambandet mellan skuldredovisning och de anställdas tjänstgöring blir mer uttalat.¹¹²

Övergångseffekterna på eget kapital kan bli mycket stora. Som vi nämnde inledningsvis minskade ABB sitt eget kapital med så mycket som en miljard USD, att jämföra med deras totala egna kapital på sex miljarder USD.¹¹³ På längre sikt kan de nya reglerna leda till att företag vidtar åtgärder såsom att **placera pensionstillgångar i obligationer i stället för i aktier** då aktier tenderar att fluktuera mycket och företaget eftersträvar stabilitet. En annan effekt kan bli att **bolagen söker premiebestämda pensionslösningar** för att förskjuta risken, som uppstår p.g.a. fluktuationer, till de anställda. I detta fall lär de dock stöta på motstånd genom kollektivavtal.¹¹⁴

¹⁰⁷ www.kpmg.se; *IAS/IFRS-reglerna förändras väsentligt*, 2003-11-18.

¹⁰⁸ www.kpmg.se; *Nya IAS/IFRS-regler får stora konsekvenser för börsbolagen*, 2003-11-01.

¹⁰⁹ www.deloitte.se; *Övergång till IFRS 2005*, 2005-11-18.

¹¹⁰ www.kpmg.se; *Snabba förändringar inom redovisningsområdet*, 2003-11-18.

¹¹¹ Öhrlings PricewaterhouseCoopers; *Hur redovisas pensioner?*, s. 18f, 2003.

¹¹² Axelman et al.; *IAS/IFRS 2005 – En jämförelse mellan International Accounting Standards och Redovisningsrådets rekommendationer*, s. 25f., 2003.

¹¹³ www.pwcglobal.com; *Två månader kvar för anpassning till nya regler för pensioner*, 2003-11-05.

¹¹⁴ www.kpmg.se; *Konsekvenserna av övergången till IAS/IFRS hos svenska koncerner*, 2003-11-01.

Att den externa redovisningen i juridiska enheter i Sverige är bestämmande för inkomstbeskattningen, och att den bestämmer högsta utdelningsbara belopp, får även det konsekvenser för företagen. Revisionsbyrån Deloitte anser att det mest realistiska är att årsredovisningar, i alla fall övergångsvis, ska fortsätta att upprättas enligt Årsredovisningslagens ram och enligt Redovisningsrådets alla rekommendationer.¹¹⁵ Detta kan med andra ord, i alla fall övergångsvis, innebära **dubbla redovisningar**.

Om vi får tro på teorierna som vi har presenterat ovan kan, med andra ord, både företagets resultat- och balansräkningar komma att påverkas av de nya redovisningsreglerna avseende pensioner. Dessa kan dessutom påverkas både omedelbart vid införandet, i form av till exempel en ökning alternativt minskning av eget kapital, och på sikt, i form av exempelvis en ökad volatilitet och transparens. Vi avser därför att i kapitel 5, som behandlar empirin, undersöka vilka kortsiktiga respektive långsiktiga konsekvenser de nya reglerna har fått för våra fallföretag. Först kommer vi dock, i kapitel 4, med hjälp av räkneexempel, försöka förtydliga vilka konsekvenser de nya reglerna rent teoretiskt skulle kunna få.

¹¹⁵ www.deloitte.se; *Övergång till IFRS senast 2005*, 2003-11-18.

4. Räkneexempel

Vi ämnar att i detta kapitel förklara vilka konsekvenser de nya redovisningsreglerna rent teoretiskt skulle kunna få. Vi tar upp räkneexempel som dels är baserade på de tidigare redovisningsreglerna och dels på de nya, då vi är intresserade av att undersöka hur de nya reglerna kan påverka de svenska företagen i jämförelse med de tidigare. För att tydligt åskådliggöra konsekvenserna har vi delat upp kapitlet i två delar. I den första delen tar vi upp ett räkneexempel som visar på vilka skillnader de nya reglerna medför på pensionskostnaden och därmed vilka konsekvenser de får på resultaträkningen. Den andra delen behandlar skillnader på pensionsskulden som med andra ord påverkar företagets balansräkning.

4.1 Konsekvenser på resultaträkningen

För att illustrera skillnaden mellan redovisning av förmånsbestämda pensionskostnader enligt de tidigare och enligt de nya pensionsredovisningsreglerna följer här två räkneexempel. Dessa exempel har framtagits med hjälp av Mats Björkman, auktuarie på pensionsförsäkringsbolaget Alecta.

4.1.1 Räkneexempel enligt de tidigare redovisningsreglerna

Vi har utgått från endast en anställd för att skillnaderna ska bli överskådliga.

Fiktiva antaganden:

- Man.
- 40 år.
- Anställningsålder 28 år.
- 12 000 kr/år i intjänade pensionsmedel vid uppnådd pensionsålder 65 år.
- Diskonteringsränta 3,50 %.
- Kapitalvärde 6,6775 (40 års ålder).
- Kapitalvärde 6,8606 (41 års ålder).

Kapitalvärdena beräknas med de försäkringstekniska antagandena som finansinspektionen fastställt. Hänsyn tas även till diskonteringsränta, dödlighetsantaganden och säkerhets- och omkostnadsbelastningar. Vi beräknar att en man lever i genomsnitt 15 år efter uppnådd pensionsålder (65 år). Från det att mannen går i pension kan utbetalningarna ses som en annuitetsbetalning över 15 år med ovanstående ränta, d.v.s. 3,50 %. Under perioden före pensionsålder diskonteras den förväntade skulden vid 65 års ålder med 3,50 % samtidigt som hänsyn tas till

sannolikheten att mannen avlider under perioden, vilken för en man är ca 10 % enligt finansinspektionens antaganden.

Intjänat vid 40 års ålder =

Antal år som anställd/antal år som man antar att mannen kommer att vara anställd * intjänade pensionsmedel vid uppnådd pensionsålder 65 år.

$$= (40-28) / (65-28) * 12\ 000 = 12 / 37 * 12\ 000 = 3\ 891\ \text{kr.}$$

Avsättning för pensioner = intjänat vid 40 års ålder * kapitalvärdet.

$$= 3\ 891 * 6,6775 = 25\ 982\ \text{kr.}$$

Intjänat vid 41 års ålder =

Antal år som anställd/antal år som man antar att mannen kommer att vara anställd * intjänade pensionsmedel vid uppnådd pensionsålder 65 år.

$$= (41-28)/(65-28)*12\ 000 = 13 / 37 * 12\ 000 = 4\ 216\ \text{kr.}$$

Avsättning för pensioner = intjänat vid 41 års ålder * kapitalvärdet.

$$= 4\ 216 * 6,8606 = 28\ 924\ \text{kr.}$$

Årets totala pensionskostnad = avsättning för pensioner vid 41 års ålder – avsättning för pensioner vid 40 års ålder.

$$= 28\ 924 - 25\ 982 = 2\ 942\ \text{kr.}$$

4.1.2 Räkneexempel enligt de nya redovisningsreglerna

Vi har utgått från endast en anställd för att skillnaderna ska bli överskådliga.

Fiktiva antaganden:

- Man.
- 40 år.
- Anställningsålder 28 år.
- 12 000 kr/år i intjänade pensionsmedel vid uppnådd pensionsålder 65 år.
- Diskonteringsränta 6,00 %.
- Löneökning 3,30 %.
- Inflation 2,30 %.
- Personalomsättning 2,00 %.
- Förväntad avkastning på förvaltningstillgångar 7,50 %.
- Kapitalvärde 2,9583 (40 års ålder).
- Kapitalvärde 3,1132 (41 års ålder).

Diskonteringsräntan ska enligt de nya redovisningsreglerna spegla den genomsnittliga återstående utbetalningstiden för företagets alla anställda och motsvara den marknadsmässiga avkastningen på förstklassiga företagsobligationer för samma tidsperiod. Om företaget i genomsnitt har 15 utbetalningsår kvar för den anställde, ska de välja ränta efter 15-åriga företagsobligationer.

Kapitalvärdena uträknas med hjälp av diskonteringsräntan minskad med inflationen. Dessutom har hänsyn tagits till beräknad framtida personalomsättning, som enligt de nya redovisningsreglerna ska påverka skulden.

Uppräknad skuld efter framtida löneökningar =
Pensionsutfästelsen som ska utbetalas vid 65 års ålder * slutvärdesfaktorn av löneökningen.
 $= 12\ 000 * 1,033^{25} = 27\ 020$ kr.

Intjänat vid 40 års ålder =
Antal år som anställd/antal år som man antar att mannen kommer att vara anställd *
uppräknad skuld efter framtida löneökningar.
 $= (40-28) / (65-28) * 27\ 020 = 12 / 37 * 27\ 020 = 8\ 763$ kr.

Avsättning för pensioner = intjänat vid 40 års ålder * kapitalvärdet.
 $= 8\ 763 * 2,9583 = 25\ 923$ kr.

Intjänat vid 41 års ålder =
Antal år som anställd/antal år som man antar att mannen kommer att vara anställd *
uppräknad skuld efter framtida löneökningar.
 $= (41-28) / (65-28) * 27\ 020 = 13 / 37 * 27\ 020 = 9\ 493$ kr.

Avsättning för pensioner = intjänat vid 41 års ålder * kapitalvärdet
 $= 9\ 493 * 3,1132 = 29\ 553$ kr.

**Årets totala pensionskostnad = avsättning för pensioner vid 41 års ålder –
avsättning för pensioner vid 40 års ålder.
= 29 553 - 25 923 = 3 630 kr.**

Om företaget skulle placera de avsatta pensionspengarna från och med det år då mannen är 40 år i en pensionsstiftelse, får företaget använda sig av den förväntade avkastningen i stiftelsen till att minska pensionskostnaden nästkommande år. I detta fall blir då nettokostnaden =

Beräknad pensionskostnad - förväntad avkastning på förvaltningstillgångar.

**Årets totala pensionskostnad om pensionsstiftelse finns = (avsättning för pensioner vid 41 års ålder – avsättning för pensioner vid 40 års ålder) – (Avsättning för pensioner vid 40 års ålder * förväntad avkastning).
= 3 630 – (25 923 * 7,50 %) = 1 685 kr.**

4.1.3 Sammanfattning

En av de väsentliga skillnaderna mellan de tidigare och de nya redovisningsreglerna är att pensionskostnaderna i de sistnämnda utjämnas över tiden. I de nya redovisningsreglerna tas hänsyn till bland annat framtida löneökning, vilket leder till en mer linjär pensionskostnad. Tidigare har företagen skjutit dessa kostnader framför sig. Som påvisas i räkneexemplet, blir pensionsintjäningen enligt de nya reglerna mer än dubbelt så stor. Exempelvis uppgår intjänad pension vid 40 års ålder till 3 891 enligt de tidigare reglerna, medan den enligt de nya reglerna uppgår till 8 763. En anledning till detta kan vara att hänsyn tagits till just framtida löneökning. Hur stor skillnaden blir mellan de tidigare och de nya reglerna beror även på vilka aktuariella antaganden som använts. I de båda räkneexemplen för de två redovisningssätten blir dock skillnaden på pensionskostnaden inte särskilt stor (2 942 att jämföra med 3 630).

Som ovan nämnts kan dock företaget, om de placerar pensionspengarna i en pensionsstiftelse, dra av den förväntade avkastningen i stiftelsen för att reducera årets pensionskostnad i resultaträkningen. Detta är en av de största konsekvenserna som de nya redovisningsreglerna får för företagen. Följaktligen kan detta leda till större skillnader mellan de tidigare och de nya pensionsredovisningsreglerna (2 942 i jämförelse med 1 685). Om avkastningen i pensionsstiftelsen är god, behöver företaget alltså inte sätta av så mycket kapital till stiftelsen för att den skall vara fullfonderad. Om företaget däremot finansierar sina pensionsåtaganden i egen regi får de alltså inte dra av någon avkastning enligt de nya reglerna.

4.2 Konsekvenser på balansräkningen

De nya redovisningsreglerna gällande pensioner kan få olika konsekvenser på företagets balansräkning beroende på dels vilka aktuariella antaganden som gjorts, exempelvis diskonteringsränta och personalomsättning, och dels beroende på vilka förhållanden som gäller, exempelvis antal aktiva i förhållande till antal pensionärer. För att tydligare belysa vilka konsekvenser de nya reglerna kan få för olika företag, redovisas nedan ett räkneexempel baserat på Öhrlings PricewaterhouseCoopers bok *"Hur redovisas pensioner?"*. Exemplet belyser två företag och deras pensionsförpliktelser uträknade dels enligt de nya pensionsredovisningsreglerna och dels enligt de tidigare. Vid beräkning enligt de nya reglerna används två olika aktuariella antaganden, benämnda A och B. Båda företagen i exemplet är anslutna till Pensionsregistreringsinstitutet (PRI).

Buffertavsättningen är "medel för pensionstillägg" samt "särskilda pensionsvärdesäkringsmedel" och beror på hur länge företaget har varit anslutet till PRI. Personalomsättning innebär en minskning av framtida löneökning eftersom man vet att en del av personalen kommer att sluta innan pensionsålder.

Följande aktuariella antaganden har använts för båda företagen:

Aktuariella antaganden	Nya regler		Tidigare regler
	A	B	
– Diskonteringsränta	5,50 %	5,20 %	3,64 %
– Löneökning	3,00 %	3,50 %	-
– Inflation	2,00 %	2,00 %	-
– Personalomsättning	3,00 %	3,00 %	-

Företag 1 har varit anslutet till PRI under en längre tid. Företagets population består av en jämn fördelning av aktiva arbetstagare, *fribrevshavare*¹¹⁶ och pensionärer. Företaget har 128 aktiva arbetstagare med en genomsnittsålder på 46 år. Antalet fribrevshavare är 146 och deras genomsnittsålder är 52 år. Pensionärerna är 120 till antalet, med en genomsnittsålder på 74 år. (Alla belopp i tkr.)

	Nya regler		Tidigare regler
	A	B	
– Kapitalvärde	71 907	75 033	71 437
– Medel för pensionstillägg	-	-	6 786
– Särskilda värdesäkringsmedel	-	-	4 147
– Framtida löneökningar +fördelning av kostnader enligt PUCM	9 448	11 767	-
Nuvärde av pensionsförpliktelse	81 355	86 800	82 370

I detta exempel utgörs kapitalvärdet av nuvärdet av intjänad pensionsförpliktelse. Det uträknade kapitalvärdet enligt de nya reglerna i kolumn A och enligt tidigare regler skiljer sig inte nämnvärt åt, 71 907 i jämförelse med 71 437. Anledningen till detta är att ränteantagandena i de båda beräkningarna inte skiljer sig nämnvärt åt och att antagandena om livslängd är desamma. Realräntan, d.v.s. diskonteringsräntan minus inflationen, i A uppgår till 3,50 % medan diskonteringsräntan enligt tidigare regler är 3,64 %. Realräntan enligt de nya reglerna i kolumn B är däremot 3,20 % vilket leder till att kapitalvärdet här skiljer sig från de andra två kolumnerna. Att framtida löneökning är högre i B än i A beror på att förväntad löneökningstakt är högre enligt antagandena B, 3,50 %, än A, 3,00 %.

Nuvärdet av pensionsförpliktelsen enligt antagandena i A och enligt tidigare regler är i princip lika stora, 81 355 respektive 82 370. Den främsta orsaken till detta är att buffertavsättningen, d.v.s. 6 786 + 4 147 i tabellen ovan, enligt tidigare normer är ungefär lika stor som summan av den beräknade effekten av ”framtida löneökningar + fördelning av kostnader enligt PUCM”, d.v.s. 9 448. Detta förhållande uppnås då företaget har varit anslutna till PRI under en längre tid utan att ha löst in PRI-skulden.

¹¹⁶ Förklaring av fribrevsinnehavare, se bilaga 2.

Vad vi kan utläsa från företag 1 är att om antaganden ändras från A till B, d.v.s. förväntad löneökningstakt ökar, realräntan sänks och allt annat är konstant, så kommer beräknad pensionsförpliktelse att öka avsevärt jämfört med beräkningen enligt de tidigare normerna.

Företag 2 är ett ungt företag med nästan enbart aktiva arbetstagare som nyligen har anslutits till PRI. Företagets population fördelar sig på 152 aktiva med en genomsnittsålder på 47 år, 4 fribrevshavare vars genomsnittsålder är 42 år samt 2 pensionärer med en genomsnittsålder på 65 år. (Alla belopp i tkr.)

	Nya regler		Tidigare regler
	A	B	
- Kapitalvärde	6 484	6 874	6 375
- Medel för pensionstillägg	-	-	605
- Särskilda värdesäkringsmedel	-	-	295
- Framtida löneökningar +fördelning av kostnader enligt PUCM	13 039	15 629	-
Nuvärde av pensionsförpliktelse	19 523	22 503	7 275

Anledningen till att kapitalvärdet skiljer sig åt är densamma som i företag 1. Då detta företag är nystartat och nyligen anslutet till PRI är buffertavsättningarna låga, till skillnad från i företag 1 där dessa var förhållandevis höga. Detta leder till att nuvärdet av pensionsförpliktelsen, enligt tidigare regler, i företag 2 blir relativt lågt, 7 275.

Att skillnaden mellan nuvärdet av pensionsförpliktelse i A och i B, uträknade enligt de nya redovisningsreglerna, skiljer sig så pass mycket från nuvärdet av pensionsförpliktelsen uträknad enligt de tidigare reglerna, beror främst på att de nya redovisningsreglerna tar hänsyn till framtida löneökningar, vilket inte har någon motsvarighet i de tidigare normerna.

Slutsatser vi kan dra av hela detta exempel är att ett ungt företag, såsom företag 2, kommer att få en väsentlig påverkan på sin redovisning av pensionsförpliktelser vid övergången till de nya reglerna, både i resultat- och balansräkning. Som vi tidigare nämnt beror detta på att det unga företaget har låga buffertavsättningar enligt de tidigare reglerna. Vid övergången till de nya redovisningsreglerna kommer hänsyn tas till bland annat framtida löneökningar, vilket i detta fall blir ett väsentligt belopp med tanke på att företaget består i stort sett endast av aktiva arbetstagare.

Ett äldre företag, såsom företag 1, kommer vid övergången till de nya reglerna att få en väsentlig påverkan på sin redovisning av pensionsförpliktelser om diskonteringsräntan understiger PRI: s ränta vid beräkningen och om effekten av den förväntade löneökningstakten är större än buffertavsättningen enligt densamma. Detta var fallet enligt de nya reglerna i kolumn B, då realräntan uppgick till 3,20 % i förhållande till diskonteringsräntan enligt de tidigare reglerna, 3,64 %. Dessutom

översteg den förväntade löneökningstakten i kolumn B, enligt de nya reglerna, buffertavsättningen enligt de tidigare reglerna.

5. Empiri- beskrivning och analys

I detta kapitel avser vi att undersöka om de möjliga konsekvenser och åtgärder som vi har tagit upp i teorikapitlet och i våra räkneexempel bekräftas av våra studier av företag. Genom analys av årsredovisningar och intervjuer med personer insatta i ämnet har vi, för att få förankring i verkligheten, undersökt hur specifika företag har eller kommer att påverkas av de nya redovisningsreglerna. Vi har delat upp detta kapitel i kortsiktiga respektive långsiktiga konsekvenser samt åtgärder. I avsnittet med kortsiktiga konsekvenser behandlas fler företag än i avsnittet med långsiktiga konsekvenser på grund av att det är få företag som har tillämpat de nya reglerna under flera år. Som vi redan nämnt har vi för att förtydliga och för att uppnå en bättre jämförbarhet med teorin markerat nyckelord.

5.1 Kortsiktiga konsekvenser av de nya redovisningsreglerna avseende pensioner

Som vi tidigare nämnt ska företagen vid övergången till de nya reglerna räkna ut utgående pensionsskuld enligt de tidigare reglerna och ingående pensionsskuld enligt de nya. Om ingående skuld visar sig vara större än utgående, d.v.s. om skulden ökar, har företaget två alternativ; antingen att ta skillnaden direkt mot eget kapital, eller att periodisera skillnaden över maximalt fem år. Om ingående skuld däremot visar sig vara mindre än utgående måste företaget föra denna skillnad direkt mot eget kapital. För att se hur just övergången till de nya reglerna avseende redovisning av pensioner har påverkat de svenska företagen samt hur dessa har valt att hantera övergången har vi undersökt årsredovisningarna från såväl företag som har gått över till att redovisa pensioner enligt de nya reglerna som företag som står inför införandet av dem. För att förtydliga vilken påverkan de nya reglerna har fått på företagen har vi delat upp detta i två delar; företag som uppvisat minskad pensionsskuld efter övergång och de som uppvisat ökad pensionsskuld efter densamma. Med avsikt att påvisa den relativa påverkan av de nya redovisningsreglerna och förenkla jämförelser mellan företagen, har vi för varje enskilt företag, dividerat dess påverkan med företagets egna kapital. Avslutningsvis sammanfattar vi och analyserar den information som vi fått genom våra undersökningar.

5.1.1 Företag med minskad pensionsskuld

SAS övergick till att redovisa enligt de nya redovisningsreglerna redan år 1996. Företagets pensionsskuld minskade med ca två miljarder kronor som en följd av

implementeringen.¹¹⁷ Detta att jämföra med SAS: s utgående eget kapital på ca 30 miljarder kronor år 1995.¹¹⁸ Den positiva skillnaden valde företaget att periodisera över resultaträkningen, då det vid denna tidpunkt inte fanns någon specifikation angående hur skillnaden skulle redovisas.¹¹⁹

Procentuell påverkan, SAS: ca 7 %.

TeliaSonera började redovisa enligt de nya reglerna år 1999. Företagets pensionsskuld minskade då med 600 miljoner kronor, att jämföra med deras totala egna kapital som vid utgången av år 1998 uppgick till ca 29 miljarder kronor. TeliaSonera valde, i likhet med SAS, att periodisera denna positiva skillnad som en intäkt över resultaträkningen.¹²⁰

Procentuell påverkan, TeliaSonera: ca 2 %.

Handelsbanken ska, från och med år 2004, redovisa pensioner enligt de nya reglerna. Företaget beräknar att effekten på koncernens nettoresultat i stort sett kommer att förbli oförändrad jämfört med dagens situation. De bedömer dock att det egna kapitalet, vid oförändrade aktiekurser, kommer att öka med knappt två miljarder kronor. Detta att jämföra med Handelsbankens totala egna kapital som den 30 september 2003 uppgick till ca 55 miljarder kronor.¹²¹

Procentuell påverkan, Handelsbanken: ca 4 %.

5.1.2 Företag med ökad pensionsskuld

ABB började redovisa enligt de nya redovisningsreglerna år 1999. Vid implementeringen av dessa, redovisade företaget en belastning på eget kapital med en miljard USD, att jämföra med deras totala egna kapital på sex miljarder USD.¹²²

Procentuell påverkan, ABB: ca 17 %.

¹¹⁷ Edlund, Ulla; redovisningschef, SAS, telefonintervju 2004-01-05.

¹¹⁸ SAS :s årsredovisning 1996.

¹¹⁹ Edlund, Ulla; redovisningschef, SAS, telefonintervju 2004-01-05.

¹²⁰ Eidstrand, Lars-Göran; pensionsansvarig, TeliaSonera, telefonintervju 2003-12-11.

¹²¹ Handelsbankens delårsrapport januari-september 2003.

¹²² www.pwcglobal.com; *Två månader kvar för anpassning till nya regler för pensioner*, 2003-11-05.

Volvo gick över till de nya redovisningsreglerna avseende pensioner år 2003. Företagets pensionsskuld ökade då med ca 1,8 miljarder kronor vilket medförde en minskning av eget kapital med samma belopp. Denna minskning bör jämföras med Volvos totala egna kapital som vid utgången av år 2002 uppgick till ca 78 miljarder kronor.¹²³

Procentuell påverkan, Volvo: ca 2 %.

Skanska gick även de över till de nya reglerna år 2003. Deras ingående pensionsskuld ökade efter omräkning enligt de nya reglerna med 1,6 miljarder kronor, vilket bör jämföras med Skanskas totala egna kapital, som vid utgången av år 2002 uppgick till ca 14 miljarder kronor. Skanska redovisade denna ökning genom att minska eget kapital med samma belopp.¹²⁴

Procentuell påverkan, Skanska: ca 11 %.

Sandvik tillämpar de nya redovisningsreglerna sedan ingången av år 2003. Även här medförde övergången en ökning av pensionsskulden. Ökningen, som redovisades mot deras egna kapital, innebar en minskning av detsamma med 1,6 miljarder kronor¹²⁵, att jämföra med deras totala egna kapital som vid utgången av år 2002 uppgick till ca 23 miljarder kronor.¹²⁶

Procentuell påverkan, Sandvik: ca 7 %.

Även **SKF** övergick till de nya reglerna år 2003. Effekten blev att pensionsskulden ökade med ca 1,4 miljarder kronor som företaget redovisade mot en minskning av eget kapital.¹²⁷ Detta att jämföra med deras totala egna kapital som vid utgången av år 2002 uppgick till ca 16 miljarder kronor.¹²⁸

Procentuell påverkan, SKF: ca 9 %.

Nordea ska, liksom Handelsbanken, införa de nya redovisningsreglerna avseende pensioner år 2004. De menar att koncernens nettoresultat i huvudsak inte kommer att påverkas. De beräknar dock att de förändrade reglerna kommer att resultera i en engångsminskning av det egna kapitalet med ca 250 miljoner euro. Detta kan jämföras med Nordeas totala egna kapital som den 30 september uppgick till ca 12,5 miljarder euro.¹²⁹

Procentuell påverkan, Nordea: ca 2 %.

¹²³ Volvokoncernen 2003 - de tre första kvartalen.

¹²⁴ Skanskas årsredovisning 2002.

¹²⁵ Janson, C.; *Hög tid att förbereda anpassningen till RR29*, Balans nr 4, 2003.

¹²⁶ Sandviks årsredovisning 2002.

¹²⁷ Janson, C.; *Hög tid att förbereda anpassningen till RR29*, Balans nr 4, 2003.

¹²⁸ SKF :s årsredovisning 2002.

¹²⁹ Nordea rörelserapport för tredje kvartalet 2003.

5.1.3 Analys och sammanfattning av kortsiktiga konsekvenser

Claes Janzon på Öhrlings PricewaterhouseCoopers har gjort en undersökning av hur stora effekter de nya reglerna har fått på företag som gått över år 2003, nämligen Volvo, Skanska, Sandvik och SKF. Samtliga av dessa företag redovisar en minskning av eget kapital, vilket också framgår ovan. Han menar att slutsatsen även kan dras att övergångseffekten var i samma storleksordning för samtliga företag, d.v.s. mellan en och två miljarder kronor.¹³⁰ Detta stämmer visserligen, men vi anser att hänsyn även måste tas till hur stort det totala egna kapitalet i företaget är. När vi tar med detta i beräkningen upptäcker vi att effekten på Skanska är mycket större än effekten på Sandvik, då Sandviks totala egna kapital är nio miljarder större. Vi menar att trots att de båda företagen redovisar en minskning av eget kapital på 1,6 miljarder kronor borde detta påverka Skanska mer än Sandvik, då den procentuella påverkan är större för Skanska.

Enligt KPMG är det sällsynt att företag använder sig av möjligheten att ta en ökning av pensionsskulden över resultatet, vilket vi också märkte då vi undersökte dessa företag. Samtliga av de undersökta företagen, förutom TeliaSonera och SAS, har tagit skillnaden direkt mot eget kapital. Anledningen till att båda dessa företag valde att redovisa skillnaden mot resultatet var förmodligen att skulden i dessa fall minskade, vilket medförde en positiv effekt på resultatet. Det bör dock påpekas att det inte längre är tillåtet att redovisa positiva effekter mot resultatet. Det faktum att alla undersökta företag som fått en ökning av pensionsskulden har tagit den mot eget kapital tyder på att en negativ effekt på resultatet inte är tilltalande. Med tanke på att de nya reglerna berör börsnoterade företag som bedöms med utgångspunkt från sina kortsiktiga resultat, är detta inget som förvånar oss. De kortsiktiga konsekvenserna som övergången till de nya reglerna medför kommer därför förmodligen i flertalet av företagen att synas i det egna kapitalet istället för i resultatet.

Det faktum att effekten på eget kapital skiftar i företagen ovan bekräftar det vi tog upp i teoriavsnittet angående övergångsreglerna, d.v.s. att det inte på förhand går att avgöra om skulden kommer att öka eller att minska. Vilket utfall företaget får beror på omständigheterna i det enskilda företaget.¹³¹ Vid vår undersökning av övergångseffekter framkom att alla studerade företag förutom TeliaSonera, SAS och Handelsbanken redovisade en större skuld enligt de nya reglerna. Påpekas bör dock att beräkningarna som avser Handelsbanken är en prognos som endast gäller vid oförändrade aktiekurser. Om aktiekurserna skulle gå ner skulle även den marknadsbaserade diskonteringsräntan bli lägre och som framgår i vårt teorikapitel, leder en lägre diskonteringsränta till en större skuld. Övergångseffekten på Handelsbankens pensionsskuld är därför osäker och vi avstår därför från att i förväg dra slutsatser angående denna. I de flesta företag vi undersökt har de nya reglerna lett till en ökning av pensionsskulden. Detta innebär dock inte att vi kan generalisera och säga att övergången till de nya redovisningsreglerna avseende pensioner alltid

¹³⁰ Holmqvist, B. och Ehlin, Å.; *Pensionsredovisning: Snart blir noterna viktigare än balansräkningen*, Balans nr 12, 2003.

¹³¹ www.kpmg.se; *Nya regler för redovisning av pensioner*, 2001-11-08.

kommer att innebära en ökning av skulden hos de svenska företagen, då detta helt beror på vilka förhållanden som gäller i det specifika företaget.

Effekten av övergångsreglerna beror mycket på hur skulden är sammansatt, d.v.s. hur stor del av de pensionsberättigade som utgörs av aktiva, pensionärer respektive fribrevshavare. I TeliaSoneras fall utgörs skulden till mer än hälften av pensionärer. Då pensionärer, enligt de nya redovisningsreglerna, innebär en mindre skuld blev TeliaSoneras totala pensionskund också mindre. Enligt Lars-Göran Eidstrand, pensionsansvarig på TeliaSoneras ekonomienhet, skulle pensionskulden bli högre enligt de nya reglerna än enligt de tidigare om endast aktiva inkluderades i beräkningen. Detta betyder i förlängningen att ett företag med främst aktiva förmodligen får en högre skuld enligt IAS än enligt svenska regler.

Hur stor påverkan de nya redovisningsreglerna har fått varierar som synes kraftigt i våra fallföretag, från +7 % till -17 %. Varken Telia, Volvo eller Nordea uppvisar en stor effekt av övergången, då denna endast uppgår till 2 % av det totala egna kapitalet i företagen. Observeras bör dock att beräkningarna avseende Nordea endast är en prognos. ABB är det företag som uppvisar den största påverkan på eget kapital, då denna uppgår till 17 % av det totala egna kapitalet. Övriga företag får en påverkan som ligger mellan 4 % och 11 % av det totala egna kapitalet. Detta visar tydligt att effekten vid övergången till de nya redovisningsreglerna kan variera kraftigt, inte bara när det gäller om den blir positiv eller negativ utan också storleksmässigt.

I räkneexemplet, i kapitel 4, som belyser de nya redovisningsreglernas påverkan på pensionskulden drog vi slutsatsen att nystartade företag, som nyligen anslutits till PRI, kommer få en väsentlig påverkan på sin pensionskund vid övergången till de nya reglerna. Inget av våra fallföretag är dock nystartat, utan de har tvärtom funnits relativt länge. Det yngsta grundades redan år 1946. ABB har visserligen bara funnits i sin nuvarande bolagsform sedan år 1988, men delar av företaget har funnits ända sedan år 1883 i form av Asea. Med andra ord borde inte den stora effekten som de nya reglerna har fått bero på företagets ålder. Vi vill dock påpeka att äldre företag *kan* få en väsentlig påverkan *om* deras diskonteringsränta understiger PRI: s diskonteringsränta och *om* effekten av den förväntade löneökningstakten är större än buffertavsättningen. Anledningen till att konsekvenserna av de nya reglerna blev större i några av våra fallföretag skulle med andra ord kunna vara att diskonteringsräntan enligt de nya reglerna är lägre än enligt de tidigare, och att framtida löneökningar utgör ett större belopp än tidigare buffertavsättningar.

5.2 Långsiktiga konsekvenser av de nya redovisningsreglerna avseende pensioner

I detta avsnitt avser vi att, med hjälp av intervjuer och årsredovisningar, undersöka vilka konsekvenser de nya pensionsredovisningsreglerna har fått för TeliaSonera och SAS, som har redovisat enligt dessa under flera år. Vi har valt att presentera intervjun

med TeliaSonera utförligt för att på detta sätt ge en större insikt och belysa problematiken ett företag ställs inför vid införandet av de nya reglerna. Vi anser det inte vara av värde att presentera intervjun med SAS i ett eget avsnitt, som vi gör för TeliaSonera, utan kommentarer från företaget kommer löpande i analysen av årsredovisningarna.

5.2.1 Intervju med TeliaSonera

Den 9 december 2001 gick Telia och Sonera samman och bildade koncernen TeliaSonera. TeliaSonera är idag det ledande kommunikationsföretaget i Norden och Baltikum. Företaget har närmare 30 000 anställda och omsatte, år 2002, 80 979 miljoner kronor proforma (d.v.s. som om samgåendet hade skett vid ingången av år 2001). TeliaSonera-aktien är noterad på Stockholmsbörsen, Helsingfors Börs och Nasdaq.¹³² I Sverige använder de varumärket Telia mot sina kunder. Vi har via telefon genomfört en intervju med Lars-Göran Eidstrand, pensionsansvarig på koncernens ekonomienhet, som har arbetat mycket med just övergången till de nya redovisningsreglerna.

TeliaSonera införde de nya internationella redovisningsreglerna avseende pensioner redan år 1999. Anledningen till att de gick över så pass tidigt var att Telia då skulle gå samman med Norska Telenor och de ville därför finna en gemensam redovisningsstandard. Enligt Lars-Göran Eidstrand överensstämmer de norska redovisningsreglerna till stor del med IAS, vilket medförde att dessa ansågs vara ett bra val. När de två företagen sedan inte gick samman valde Telia att ändå övergå till IAS, bl.a. med motivet att en börsintroduktion låg nära. Telia hade även vid detta tillfälle för avsikt att noteras på den amerikanska börsen och ansåg därför att de internationella redovisningsreglerna skulle gynna företaget.

Eftersom Telia införde de nya redovisningsreglerna avseende pensioner så pass tidigt, fanns det väldigt liten kunskap inom området. Som Lars-Göran Eidstrand själv beskriver det, fanns det inga mallar att gå efter, ingen inarbetad praxis och ingen att fråga vid införandet. Han menar att reglerna är väldigt svåra att tolka eftersom de inte är anpassade till svenska regler och praxis utan snarare är en ren översättning av den ursprungliga internationella versionen, vilket gör att reglerna är svåra att ta till sig, d.v.s. det är svårt att veta vad som gäller i Sverige och vad som inte gör det. Det är tydligt att övergången har krävt mycket arbete för TeliaSonera och Eidstrand tror att många svenska företag har börjat alldeles för sent. Detta anser vi till viss del bekräfta vad vi skrev ovan angående möjliga konsekvenser av de nya reglerna, nämligen att implementeringen av redovisningsstandarden kan komma att **kräva mer tid och resurser** än vad företagen tror.

Eidstrand menar vidare att övergångens komplexitet beror på företagets utgångsläge. För att implementeringen ska gå smidigt krävs att det först och främst finns stor

¹³² TeliaSonera årsredovisning 2002 s. 2-3.

kunskap om de hittills gällande svenska reglerna. Exakt hur mycket implementeringen av de nya reglerna har kostat företaget har Eidstrand dock svårt att svara på, då de vid samma tidpunkt även förberedde samgåendet med Telenor och det därför är svårt att skilja på vad som har medfört vilka kostnader.

TeliaSonera är dock positiva till beslutet att börsbolag ska redovisa enligt de nya reglerna. De menar att det är bra med enhetliga regler som presenterar pensioner på samma sätt, vilket styrker de fördelar vi tidigare har presenterat, nämligen den ökade **transparensen och jämförbarheten** i och med de nya redovisningsreglerna. Lars-Göran Eidstrand menar att det tidigare har varit svårt att förstå olika företags pensionssystem utifrån deras årsredovisningar.

TeliaSonera har sitt eget ITP-avtal, "ITP-Tele", vilket till största delen är förmånsbestämt. De kollektivavtal som finns i Sverige idag specificerar tre olika finansieringssätt för förvaltningstillgångar; försäkring, egen regi eller stiftelse. Han menar dock att TeliaSonera främst förvaltar pensioner i en stiftelse där företaget själv bär risken för kapitalet. Hur förvaltningstillgångarna sedan placeras beror på vilken avkastning på förvaltningstillgångar företaget vill uppnå. Då pensionskulden ökar med ungefär 5,50 % varje år, vill TeliaSonera ha en avkastning på fonderade medel på 6,50 %, d.v.s. en procentenhet mer. För att uppnå denna avkastning placerar TeliaSonera ungefär 30 % i aktier och 60 % i obligationer medan 10 % utgör alternativa investeringar.

Införandet av de nya redovisningsreglerna avseende pensioner har enligt Eidstrand inte inneburit någon ökning av TeliaSonerans pensionsskuld, utan tvärtom. När den nya internationella redovisningsstandarden avseende pensioner skulle införas visade det sig att skulden blev mindre enligt de internationella reglerna än den varit enligt de svenska. Då dåvarande Telia införde reglerna så pass tidigt fanns det inte de regler som finns idag, vilka säger att om skulden vid övergången minskar måste skillnaden tas direkt mot eget kapital. Det fanns med andra ord inga klara riktlinjer. Konsekvensen av detta blev att dåvarande Telia, i enlighet med de amerikanska redovisningsreglerna US GAAP, periodiserade den tillgång som uppstått över resultaträkningen, d.v.s. redovisade en intäkt. Om övergången hade skett efter att övergångsreglerna tillkommit hade Telia inte kunnat ta upp skillnaden som intäkt utan hade istället ökat sitt eget kapital med motsvarande belopp.

En konsekvens av de nya reglerna är, som vi tidigare nämnt, att pensionsstiftelser ska **värderas till nuvärde**. Då TeliaSonera har en väldigt stor pensionsstiftelse, ca 13 miljarder kronor, blir inverkan av de nya reglerna väldigt tydlig. De senaste tre åren har företaget haft en negativ avkastning på denna pensionsstiftelse. Detta får dock störst konsekvenser på den juridiska enhetens pensionskostnad. Anledningen till att det inte får så stor konsekvens på koncernen är att TeliaSonera använder sig av **korridorreglerna** som tillåter företaget att periodisera denna kostnad, vilket visar på en av korridorreglernas styrkor sett ur företagets perspektiv, nämligen att utjämna resultateffekterna. Eidstrand är dock noga med att klargöra att detta ändå innebär en kostnad, även om den inte får lika stora konsekvenser då den delas upp på flera år. Här blir diskussionen avseende om nyttan överstiger kostnaden aktuell. Eidstrand

anser att korridorreglerna är bra för företaget, men påpekar att det samtidigt är viktigt att ha en tydlig notapparat för att tydliggöra att det finns ett framtida åtagande vilket de internationella redovisningsreglerna också kräver. Specificeringen i noter har varit en av de största konsekvenserna för TeliaSonera.

Lars-Göran Eidstrand framhåller att ändringen av de aktuariella antagandena innehåller bland annat förväntad löneökning, inflation och personalomsättning. Tidigare har företaget skjutit dessa kostnader framför sig. Slutsatser vi kan dra av detta är att de förmånsbestämda pensionsplanerna kommer att bli mer linjära, vilket innebär att de kommer att närma sig de premiebestämda i figur 2 i teorikapitlet. Detta borde innebära att det blir lättare för företagets intressenter att utläsa pensionsåtagandena.

När vi frågar Lars-Göran Eidstrand om eventuella **åtgärder** som företag i allmänhet skulle kunna tänkas vidta på grund av de nya reglerna, menar han att kollektivavtal gör det i stort sett omöjligt att **byta till premiebestämda pensionsavtal**, vilket styrker KPMG: s åsikt att kollektivavtalen kan få denna effekt. Han tror däremot att vissa företag kan komma att ändra chefsavtal eller liknande, som inte är kollektivbestämda, till premiebestämda. Han menar dock att TeliaSonera inte har vidtagit några åtgärder som är direkt hänförliga till övergången till de internationella redovisningsreglerna avseende pensioner, men påpekar samtidigt att de har sänkt sin förväntade avkastning på förvaltningstillgångar från 7,50 % till 6,50 %. TeliaSonera har ändrat sammansättningen av förvaltningstillgångarna för att minska risken, som annars kan uppstå p.g.a. stora svängningar i **marknadsvärde**. Denna handling styrker antagandet att företag kan tänkas gå över till att **placera sina förvaltningstillgångar i obligationer** i stället för i aktier, på grund av ökad **volatilitet**. Företaget har visserligen inte hittills behövt ta den kostnad som kan uppstå p.g.a. svängningar direkt, utan skjuter den framför sig med hjälp av korridorreglerna. Lars-Göran Eidstrand menar dock att placerare har haft incitament att lära sig att se om företaget är underfunderat eftersom detta innebär en framtida kostnad för företaget. Att ha riskfyllda förvaltningstillgångar kan därför vara negativt för företaget.

5.2.2 Analys av TeliaSoneras årsredovisningar

För att få ytterligare förståelse för vilka konsekvenser de nya redovisningsreglerna avseende pensioner har fått för TeliaSonera, har vi valt att undersöka och analysera företagets årsredovisningar från 1997 och framåt. I tabellen nedan har vi tagit fram de siffror som avser dels årets pensionskostnad, d.v.s. årets resultatpåverkan, och dels pensionsskulden, d.v.s. bokförd tillgång/skuld, som får effekter på företagets balansräkning.

MSEK	1997	1998	1999	2000	2001	2002
Årets pensionsintjäning + räntekostnad	-1490	-1186	-1439	-1398	-1136	-1004
Förväntad avkastning på fonderade medel	578	972	1186	1183	1122	1022
Avskrivningar på balanserade intäkter	40	40	40	185	120	40
Årets resultatpåverkan	-872	-174	-213	-30	106	58
Faktisk avkastning	1026	1935	1917	-156	-624	-1983
	1997	1998	1999	2000	2001	2002
Fonderade medel	9400	14804	16703	15334	13464	13987
Pensionsförpliktelse	-16095	-17094	-15784	-15801	-14683	-16398
Differens	-6695	-2290	919	-467	-1219	-2411
Bal. intäkter avseende tidigare perioder						-36
Bal. försäkringstekn.vinster och förluster			-3838	-2775	-899	2423
Bal. intäkter enligt övergångsregler			-327	-283	-240	-200
Bokförd tillgång/skuld	-6695	-2290	-3246	-3525	-2358	-224

Eftersom företagets pensionsåtaganden, innan införandet av de internationella redovisningsreglerna, inte specificerades på samma sätt i **tilläggsupplysningar** var det svårt att jämföra åren innan införandet år 1999 med åren efter. I och med de nya reglernas ökade upplysningskrav kommer transparensen och jämförbarheten över år och mellan företag att öka. Vi märkte tydligt en fördel med de ökade upplysningskraven då det för åren innan införandet inte ens går att utläsa vad som avser förmånsbestämda pensionsplaner respektive vad som avser premiebestämda. Detta möjliggörs däremot efter införandet av de nya reglerna. På grund av dessa svårigheter har vi då det gäller pensionskostnad använt oss av de omräknade beräkningarna för år 1997 och 1998 som används som jämförelseår i årsredovisningen för år 1999. Vi reserverar oss för att siffrorna för dessa år av denna anledning kan vara något missvisande. Siffrorna avseende pensionskulden är dock hämtade i årsredovisningen för år 1997 och 1998 eftersom det endast är förmånsbestämda pensionsplaner som ger upphov till en skuld.

I sina beräkningar för år 2001 har TeliaSonera antagit att det kapital som har avsatts till pensionsstiftelser kommer att förräntas med i genomsnitt 7,50 %. Avkastningen hade om dessa beräkningar stämt uppgått till 1 122 miljoner kronor, vilket vi kan se i tabellen. Detta är det belopp de reducerade årens pensionskostnad med. Den faktiska avkastningen blev dock, till följd av kursnedgången på aktier, -624 miljoner kronor, vilket med andra ord innebär en differens på 1 746 miljoner kronor. Enligt de nya

pensionsredovisningsreglerna behöver inte denna lägre avkastning påverka pensionsberäkningen i den period den uppstått. Den får istället fördelas över de anställdas återstående tjänstgöringsperiod vilken i Telia antas vara 15 år. I IAS-redovisningen belastas **resultatet** alltså med en ganska liten kostnad för det dåliga utfallet av stiftelsens placeringar. Vid redovisning enligt de tidigare redovisningsprinciperna var det inte möjligt att fördela en lägre avkastning över flera år utan förlusten skulle dras direkt. Docent Rolf Rundfelt, ledamot i redovisningsrådet, anser det vara fel att ha en sådan utjämningsmekanism som **korridorreglerna** vilken den nya pensionsrekommendationen tillåter. Han kritiserar att det är tillåtet att underlåta redovisning av vissa pensionsrelaterade poster för att på så sätt undvika att resultatet kraftigt varierar från period till period, då han ifrågasätter om denna typ av redovisning verkligen är rättvisande.¹³³

Vi anser liksom Rundfelt att årets pensionskostnad, och därmed årets resultatpåverkan, blir missvisande då TeliaSonera minskar kostnaden med förväntad avkastning som ligger mycket långt ifrån den faktiska avkastningen. År 2002 är pensionsintjäningen plus räntekostnaden 1 004 miljoner kronor, vilka företaget minskar med en förväntad avkastning på 1 022 miljoner kronor. Jämför vi detta med den faktiska avkastningen som är -1 983 miljoner kronor, blir det tydligt hur missvisande den förväntade avkastningen är. Skillnaden mellan den beräknade och den faktiska avkastningen uppgår till så mycket som drygt tre miljarder kronor, vilken TeliaSonera alltså istället fördelar över kommande 15 år.

Det faktum att TeliaSonera har valt att använda sig av korridorreglerna innebär en utjämning av de kortfristiga resultateffekterna. Denna tillämpning är dock inte tillåten i den juridiska enheten, där företaget måste redovisa effekter av ändrade antaganden och/eller annat utfall än det förväntade direkt mot resultatet, vilket kan påverka företaget nämnvärt. En konsekvens av korridorreglerna är att de nya pensionsredovisningsreglerna inte får så stora kortfristiga resultateffekter som förväntat. Detta var något som först förvånade oss då vi hade förväntat oss att tydligare se svängningar i resultatet i och med marknadsvärderingen. Trots att TeliaSonera har en faktisk negativ avkastning på fonderade medel de senaste tre åren är detta med andra ord inget som syns i resultatet. Här märks det tydligt hur mycket korridorreglerna spelar in. Som vi tidigare nämnt kommer korridorreglerna att försvinna, vilket kommer att medföra stora kostnader för många företag, inte minst för TeliaSonera. Nedgången på världens börser har medfört att det finns ett underskott i många pensionsstiftelser vilket har lett till att många företag har oredovisade förluster på stora belopp. Det framgår till exempel i ABB: s årsredovisning för år 2002 att den icke redovisade pensionskulden uppgick till 909 miljoner USD.

Nuvärdet på fonderade medel har minskat de senaste tre åren, vilket framgår i tabellen ovan, medan pensionsförpliktelsen i stort sett är konstant, eller till och med ökar. Detta gör att differensen mellan dessa två blir större. Den bokförda skulden minskar dock. År 2002 beror detta på att företaget tack vare korridorreglerna har

¹³³ Rundfelt, R.; *Om pensionsredovisning i Telia och ABB*, Balans nr 8-9, 2002.

möjlighet att dra bort den försäkringstekniska förlusten. Utan korridorreglerna hade företaget med andra ord uppvisat en större skuld än vad de gör idag. Något som dock bör nämnas är att den bokförda skulden däremot ökar för åren 1999 till 2001 på grund av att den försäkringstekniska vinsten här i stället dras ifrån differensen.

TeliaSonera publicerar resultaträkning, balansräkning och noter dels enligt IAS och dels enligt Årsredovisningslagen. Denna **dubbla redovisning** kan ses som en dålig lösning på grund av extra kostnader för företaget och på grund av de svårigheter det medför för läsaren att förstå hur det egentligen går för företaget. Frågan blir vilka belopp som är de korrekta eftersom revisorerna framhåller att både redovisning enligt de internationella redovisningsreglerna och enligt Årsredovisningslagen ger en rättvisande bild av företagets resultat och ställning. När det gäller TeliaSonera är detta problem dock inte speciellt stort då skillnaden vad gäller resultatet är liten. Nettovinsten enligt de internationella reglerna är 1 869 miljoner kronor, att jämföra med 1 838 miljoner kronor som är resultatet enligt Årsredovisningslagen.

Det blir dock mer förvirrande för läsaren när TeliaSonera presenterar ytterligare ett resultat som beskrivs som "Årets resultat enligt svenska redovisningsnormer". Detta resultat uppgår endast till 1 055 miljoner kronor, det vill säga nästan 800 miljoner kronor lägre än resultatet enligt Årsredovisningslagen. Det saknas dessutom notupplysning som förklarar denna skillnad. Det kan ses som mer rättvisande att kalla detta resultat för IAS-baserat, men då utan fördelning av de aktuariemässiga vinsterna och förlusterna över 15 år (bortsett från de 43 miljoner kronor som förklaras av tillämpningen av verkligt värde).¹³⁴ Denna typ av kontroversiell redovisning kommer troligtvis inte att accepteras när nu de nya redovisningsreglerna införs eftersom flexibiliteten i förhållande till reglerna minskar och **kontrollen ökar**.

5.2.3 Analys av SAS: s årsredovisningar

SAS bildades år 1946 och är ett konsortium bestående av de tre nationella flygbolagen SAS Danmark A/S, SAS Norge ASA och SAS Sverige AB. Moderbolagen är börsnoterade i Köpenhamn, Oslo och Stockholm. Medelantalet anställda var 35 506 för år 2002 och årets omsättning uppgick till 64 944 miljoner kronor.¹³⁵

För att få ytterligare förståelse för vilka konsekvenser de nya redovisningsreglerna kan få har vi undersökt och analyserat SAS: s årsredovisningar för åren 1994 till 2002. Vi har i vissa fall tagit hjälp av koncernens redovisningschef Ulla Edlund, för att tolka dessa. I tabellen nedan presenterar vi, liksom vi gjorde för TeliaSonera, de siffror som avser dels årets pensionskostnad, d.v.s. årets resultatpåverkan, och dels pensionsskulden, d.v.s. bokförd tillgång/skuld, som får effekter på företagets balansräkning.

¹³⁴ Rundfelt, R.; *Om pensionsredovisning i Telia och ABB*, Balans nr 8-9, 2002.

¹³⁵ SAS koncernens Årsredovisning 2002.

MSEK	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
Årets pensionsintjäning + räntekostnad	-1112	-1106	-1673	-1536	-1601	-1651	-1727	-2091	-2499
Förväntad avkastning på fonderade medel	704	681	1350	1341	1389	1686	2028	2155	1992
Årets amort. av estimatav. och planändr.	-91	-96	-160	140	145	205	293	49	-256
Årets resultatpåverkan	-702	-716	-483	-55	-67	240	594	113	-763
		1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
Fonderade medel		12889	14398	18045	17877	20982	24111	27268	24138
Pensionsförpliktelse		-13181	-13905	-15750	-15269	-15898	-18288	-21941	-22894
Differens		-292	493	2295	2608	5084	5823	5327	1244
Ej resultatförda planändringar samt estimatavvikelser inkl. verklig avkastning		-257	-689	-1807	-1385	-2641	-2245	-155	5054
Bokförd tillgång/skuld		-549	-196	488	1223	2443	3578	5172	6298

Det framgår i koncernens årsredovisning för år 2000 att SAS började redovisa enligt de internationella redovisningsreglerna avseende pensioner år 1996, vilket även koncernens redovisningschef, Ulla Edlund, har bekräftat. Det visade sig dock då vi gjorde efterforskningar att SAS redan i årsredovisningen för år 1993 gjorde uppskattningar av pensionsförpliktelsen enligt de nya pensionsredovisningsreglerna. Därmed är **upplysningarna** som lämnades i noter utförligare än för TeliaSonera redan innan det uppgivna övergångsåret, 1996. Det framgick dock inte hur stor del av pensionskostnaden som hänförs sig till förmånsbestämda respektive premiebestämda pensionsplaner.

Vi har även funnit en stor brist i SAS: s noter vad gäller upplysningar avseende korridorregler. De nya redovisningsreglerna kräver att det tydligt redovisas hur stora företagets oredovisade vinster eller förluster är, vilket SAS helt och hållet har underlåtit att göra. Vi har därför inte kunnat utläsa hur mycket den faktiska avkastningen på fonderade medel uppgår till och därmed inte heller kunnat, som vi gjorde för TeliaSonera, analysera vilken påverkan **korridorreglerna** fått för företaget. Det vi dock kan utläsa är att den förväntade avkastningen på fonderade medel hela tiden har ökat, förutom för år 2002. Detta då företaget minskade räntan, som ligger till grund för uträkningarna av förväntad avkastning, från 8,80 % till 8,10 %. Vi anser att SAS med tanke på den allmänna börsnedgången, inte borde ha haft en ökning av sin faktiska avkastning. Enligt våra spekulationer innebär detta att det med andra ord borde finnas oredovisade förluster även hos SAS. Detta har också visat sig vara fallet. I årsredovisningen för år 2002 påvisade företaget att de hade en oredovisad förlust på 5 054 miljoner kronor. Av denna summa hänförs sig 4 775 miljoner kronor till att den faktiska avkastningen på fonderade medel har varit lägre än den förväntade.

En viktig anledning till att SAS gick över till redovisning enligt de nya internationella reglerna avseende pensioner så pass tidigt menar koncernens redovisningschef, Ulla Edlund, var att de på så sätt kunde tillgodoräkna sig tillgångar i SPP.¹³⁶ SPP är ett försäkringsbolag som erbjuder avtalsbundna pensionsförsäkringslösningar för sina kundföretags anställda. Under de år som gått har det uppstått ett överskott i SPP som har allokaterats på kundföretagen.¹³⁷ Av SAS: s årsredovisningar framgår att gruppen redan år 1996 tillgodoräknade sig en del av detta överskott som tillgång. Enligt de tidigare reglerna var det inte tillåtet att redovisa en pensionstillgång. Det krävdes därför en övergång till de nya reglerna för att kunna dra fördel av överskottet. Det har ifrågasatts hur SAS har kunnat utföra dessa beräkningar som är mycket komplicerade redan år 1996, då SPP inte gjorde sina beräkningar förrän år 1999. Enligt Ulla Edlund fick SAS, efter många påtryckningar, tillräckliga uppgifter från SPP för att göra en beräkning av företags del i överskottet redan år 1996.¹³⁸ Enligt Akutgruppens bedömning är det dock inte möjligt att beräkna ett enskilt företags andel av överskottet i SPP på ett tillförlitligt sätt.¹³⁹

Vidare får ett företag endast tillgodoräkna sig tillgångar i förmånsbestämda pensionsplaner, inte i premiebestämda, och SAS har alltså gjort den bedömningen att SPP är en förmånsbestämd pensionsplan. Enligt Redovisningsrådet ska dock SPP ses som en premiebestämd pensionsplan och företaget har då inte rätt till någon återbäring av ett eventuellt överskott¹⁴⁰. SAS har med andra ord använt sig av de nya reglerna för att kunna tillgodoräkna sig en tillgång som de kanske inte är berättigade till. För år 2000 uppgick det belopp som SAS redovisar som tillgång i balansräkningen till 3,6 miljarder kronor och det motsvarar i stort sätt vad som allokerades från SPP, 3,1 miljarder.

SAS: s fonderade medel har ökat i värde, vilket antagligen beror på att dessa nu **värderas till marknadsvärde**. Även detta leder till att företaget redovisar en pensionstillgång i stället för en pensionsskuld. Det faktum att företaget minskar skulden med en oredovisad förlust på 5 054 miljoner kronor år 2002 leder till att tillgången ökar ytterligare. Vi ifrågasätter om detta verkligen ger en rättvisande bild av företags pensionsåtaganden och därmed dess ekonomiska ställning då de redovisar en tillgång på över sex miljarder kronor trots att de har en oredovisad förlust på fem miljarder kronor. Ur denna aspekt anser vi att de tidigare svenska redovisningsreglerna gav en mer rättvisande bild.

Vi kan i tabellen ovan utläsa att årets pensionsintjäning ökar markant från år 1995 till år 1996. Denna ökning tror vi beror på att de nya redovisningsreglerna inkluderar förväntad löneökning och inflation, vilket tydligt framgick i vårt räkneexempel som behandlar pensionskostnad. Ökad pensionsintjäning borde även leda till ökad pensionskostnad. Anledningen till att den i detta fall inte gör det är att företaget får

¹³⁶ Edlund, Ulla; redovisningschef, SAS, telefonintervju 2004-01-05.

¹³⁷ Engström, S.; *Stämmer Akutgruppens uttalande med god redovisningssed?*, Balans nr 6-7, 2001.

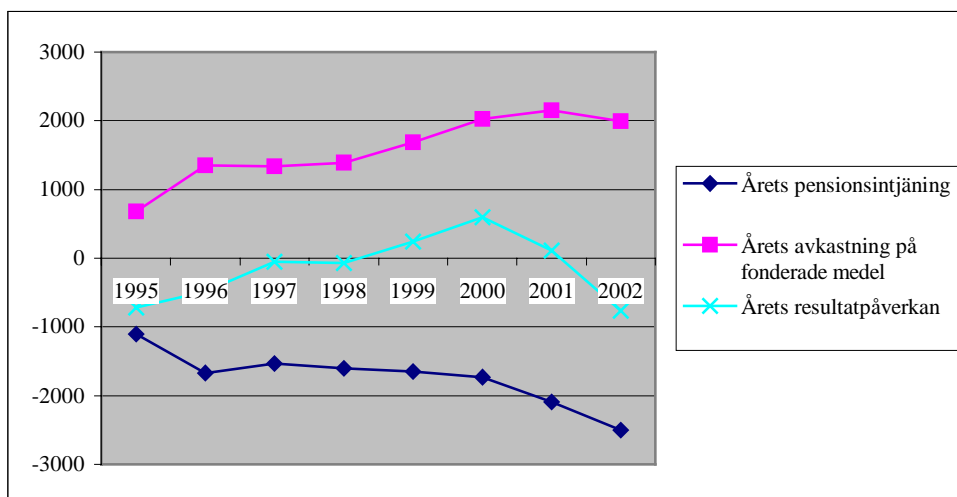
¹³⁸ Edlund, Ulla; redovisningschef, SAS, telefonintervju 2004-01-05.

¹³⁹ Rundfelt, R.; *Om SAS, IAS och SPP*, Balans nr 5, 2001.

¹⁴⁰ Ibid.

dra av den förväntade avkastningen, som i SAS: s fall är mycket hög. Detta bekräftar också det vi kom fram till i räkneexemplet, d.v.s. om avkastningen i pensionsstiftelsen är god, behöver inte företaget sätta av så mycket kapital till stiftelsen för att den skall vara fullfonderad. Med tanke på att det är företaget själv som bestämmer räntan som ligger till grund för den förväntade avkastningen, så kan man ifrågasätta hur rättvisande detta är, då företaget på detta sätt kan styra pensionskostnaden. Tack vare att SAS uppvisar en hög förväntad avkastning har de under flera år kunnat redovisa en pensionsintäkt, vilket har gett en positiv resultatpåverkan.

Även om SAS uppvisar en positiv resultatpåverkan för vissa år, går det inte att på samma sätt som för TeliaSonera utläsa en jämn trend mot lägre pensionskostnad. Vi ser istället att pensionskostnaden/intäkten varierar kraftigt från år till år. Resultatpåverkan varierar till exempel från -67 miljoner kronor år 1998 till 240 miljoner kronor år 1999. Detta kan styrka det vi tog upp i vårt teorikapitel om att de nya pensionsredovisningsreglerna i och med marknadsvärdering kan leda till stor **volatilitet**. För att åskådliggöra denna volatilitet har vi valt att presentera siffrorna med hjälp av både ovanstående tabell och följande diagram.

5.2.4 Analys och sammanfattning av långsiktiga konsekvenser

Volatilitet i företagets resultat nämnde vi i vårt teorikapitel som en av de största konsekvenserna av de nya redovisningsreglerna. När vi först började analysera TeliaSoneras årsredovisningar blev vi därför förvånade över att företagets resultat inte var volatilt. Det framkom dock att anledningen till detta är att företaget använder sig av korridorreglerna och därför hela tiden tillgodogör sig en förväntad avkastning, som vid många tillfällen skiljer sig mycket från den faktiska. I SAS: s årsredovisningar framgick ändå att resultatet har skiftat mer sedan införandet av de

nya reglerna än vad det gjorde innan, detta trots tillämpning av korridorregler. Om denna fluktuation beror på just marknadsvärdering är inget vi definitivt kan avgöra, men eftersom fluktuationen är så markant efter införandet kan vi spekulera i att denna åtminstone är en av anledningarna.

Att korridorreglerna har fått en sådan betydande konsekvens för de företag som vi har studerat, var något som vi inte till en början räknat med. Korridorreglernas påverkan märktes tydligast då vi analyserade TeliaSonera, men även vid analysen av SAS som ökar sin pensionstillgång med över fem miljarder kronor på grund av en aktuariell förlust. Vi tror att beslutet om att ta bort korridorreglerna kommer att få stora konsekvenser för företagen då dessa inte längre kommer att kunna utjämna resultatpåverkan över åren. Vi tror därför att de svängningar som kan tänkas uppstå vid redovisning till verkligt värde kommer att märkas tydligare.

Andra konsekvenser som vi tidigare tagit upp, som att upplysningskraven ökar i och med införandet av de nya reglerna, fick vi bekräftat av både SAS och TeliaSonera. Just eftersom vi grundat en stor del av vår analys av långsiktiga konsekvenser på företagens årsredovisningar kom de utökade upplysningarna väl till pass. Vi märkte tydligt skillnaden jämfört med tidigare redovisningsregler. Vi fann dock brister i SAS: s noter vad gäller upplysningar avseende korridorreglerna då företaget har underlåtit att presentera hur stora dess oredovisade vinster eller förluster är.

Upplysningskraven kräver mer arbete än tidigare, vilket kan innebära stora omställningar för företagen. Specifieringen i noter var exempelvis en av de största konsekvenserna för TeliaSonera. Företagen borde dock, åtminstone delvis, se detta som en fördel då speciellt stora koncerner kommer att få bättre översikt över sina utländska dotterbolags pensionsåtaganden. Med de tidigare reglerna blandades de olika utländska pensionsredovisningssätten i koncernens balans- och resultaträkning utan att för den skull vara uträknade på samma sätt. Som en följd av ökade upplysningskrav tycks den interna kontrollen öka och företagen kommer därför att kunna utnyttja de mest förmånliga pensionslösningarna för sina anställda på dotterbolag eller liknande utomlands.¹⁴¹

5.3 Åtgärdsdiskussion

Som vi tidigare nämnt kan de nya redovisningsreglerna avseende pensioner leda till att företag får incitament att vidta vissa åtgärder. De åtgärder som nämns i vårt teorikapitel är dels att företag kan tänkas byta från förmånsbestämda till premiebestämda pensionsplaner, då de vid marknadsvärdering inte själva vill bära risken, och dels att företag av samma anledning kanske hellre vill placera förvaltningstillgångarna i obligationer i stället för i aktier. Vi avser här att genom intervjuer med personer som är insatta i ämnet diskutera om dessa åtgärder verkligen

¹⁴¹ Andreason, Torbjörn; pensionskonsult, Watson Wyatt, telefonintervju 2004-01-08.

kommer att vidtas. Samtidigt vill vi undersöka andra eventuella åtgärder, som kanske inte framkommit i teorikapitlet.

Revisionsbyrån KPMG menar att det är svårt att säga om företagen, i och med de nya redovisningsreglerna, kommer att övergå till premiebestämda pensionsplaner i stället för förmånsbestämda. De menar att det finns en trend mot premiebestämda pensionsplaner i alla fall, och att det är omöjligt att avgöra om detta beror just på de nya redovisningsreglerna avseende pensioner.¹⁴² Vad gäller de anställda som omfattas av kollektivavtal tror vi dock att det skulle vara mycket svårt för företagen att byta från förmånsbestämda till premiebestämda pensionsplaner. Det som skulle kunna ändras i vissa företag är dock chefsavtal, eller liknande, som inte är kollektivbundna.

Svenskt Näringslivs ambition angående pensioner är att både arbetare och tjänstemän ska ha premiebestämda pensionsplaner, då de flesta svenska företagen föredrar dessa. Vid användning av premiebestämda pensionsplaner undviker nämligen företagen de svårigheter som annars kan uppstå med uppskattning av den anställdes slutlön. Vid intervjun med Tommy Backman, försäkringskonsult på Svenskt Näringsliv, framkom det att förhandlingar länge har pågått mellan fackföreningarna och svenska företag angående övergången till premiebestämda pensionsplaner. Backman hävdar dock att en övergång till premiebestämda pensionsplaner i princip är omöjlig. Anledningen till detta är att fackföreningarna menar att de premiebestämda pensionsplanerna kan ge ett sämre utfall än de förmånsbestämda för arbetstagaren, då det är denna som bär risken.¹⁴³ En åtgärd företagen däremot kan tänkas vidta framkom vid intervjun med Torbjörn Andreason, pensionskonsult på Watson Wyatt, nämligen en blandning av premiebestämd och förmånsbestämd pensionsplan till den anställda.¹⁴⁴ Den anställdes pensionsplan skulle då kunna utgöras av en premiebestämd plan som övergår till förmånsbestämd vid pensionering. Detta skulle leda till att företaget slipper de tunga beräkningarna som den förmånsbestämda pensionsplanen medför. Företagen skulle även kunna övergå till en annan pensionslösning som tillämpas i andra europeiska länder där både företaget och den anställda tillskjuter medel till pensionsplanen. Detta är dock ännu inte lönsamt i Sverige eftersom det innebär att den anställda skulle skjuta till redan beskattade pengar.¹⁴⁵

När korridorreglerna försvinner kommer detta att få stora konsekvenser för de svenska företagen, vilket kan innebära ytterligare incitament för dessa att vilja byta pensionsplan. Lars-Göran Eidstrand på TeliaSonera berättade att när de i England tog bort korridorreglerna protesterade de engelska företagen och gick samman mot fackföreningarna. Företagen hotade med att övergå till premiebestämda pensionsplaner.¹⁴⁶ Detta skulle teoretiskt sett kunna uppstå i Sverige när nu korridorreglerna kommer att försvinna.

¹⁴² Uebel, Karin; revisor, KPMG, telefonintervju 2003-11-26.

¹⁴³ Backman, Tommy; försäkringskonsult, Svenskt Näringsliv, telefonintervju 2003-12-11.

¹⁴⁴ Andreason, Torbjörn; pensionskonsult, Watson Wyatt, telefonintervju 2004-01-08.

¹⁴⁵ Ibid.

¹⁴⁶ Eidstrand, Lars-Göran; pensionsansvarig, TeliaSonera, telefonintervju 2003-12-09.

TeliaSonera styrkte även vår teori om att företag kan komma att till större del placera förvaltningstillgångar i obligationer i stället för i aktier till följd av de nya redovisningsreglerna.¹⁴⁷ Anledningen till detta är att företagen på så sätt kan minska volatiliteten i pensionsskulden som annars kan uppstå när förvaltningstillgångarna nu kommer att värderas till marknadsvärde. Torbjörn Andreason på Watson Wyatt påpekar dock att sammansättningen av förvaltningstillgångar måste utgöras av finansiella tillgångar med liknande eller högre avkastingsränta än den använda marknadsräntan vid framtagandet av diskonteringsräntan. Annars leder det till att pensionsförpliktelsen ökar i en snabbare takt än de fonderade medlen, vilket skulle leda till en ökad pensionsskuld för företagen.

¹⁴⁷ Eidstrand, Lars-Göran; pensionsansvarig, TeliaSonera, telefonintervju 2003-12-09.

6. Avslutning

Vårt syfte med denna uppsats är inte att dra generella slutsatser, utan att skapa ökad förståelse för vad de nya pensionsredovisningsreglerna kan innebära. Vi har försökt belysa de konsekvenser de nya reglerna kan tänkas medföra och åtgärder de svenska företagen kan tänkas vidta. Nedan följer de slutsatser vi anser vara av störst vikt. Vi har valt att indela dessa i avsnitt för att tydligt spegla empirikapitlets uppdelning. Vi avslutar sedan med förslag till fortsatt forskning.

6.1 Slutsatser

6.1.1 Kortsiktiga konsekvenser

Som vi nämnt i vårt teorikapitel går det inte att på förhand avgöra om pensionsskulden kommer att öka eller minska vid övergången till de nya redovisningsreglerna. Utfallet beror till stor del på förhållandena i det specifika företaget. Företag med många aktiva kan komma att uppvisa en större skuld enligt de nya redovisningsreglerna, medan företag med många pensionärer, såsom TeliaSonera, kan komma att uppvisa en mindre skuld. Det går dock inte att dra några generella slutsatser om utfallet då det är många faktorer som spelar in.

Det som framgick vid vår analys av övergångseffekterna var att alla undersökta företag som fick en ökad pensionsskuld tog den uppkomna skillnaden mot eget kapital. Inget av dessa företag använde alternativet att periodisera skillnaden över resultaträkningen. Detta alternativ använde dock SAS och TeliaSonera som uppvisade en minskad pensionsskuld efter övergången, vilket medförde positiva resultateffekter för dessa. Påpekas bör att detta förfarande inte längre är tillåtet vid minskad pensionsskuld.

Det är inte bara svårt att förutsäga huruvida ett företag kommer att uppvisa en minskning eller ökning av pensionsskulden efter implementeringen av de nya redovisningsreglerna, utan även att avgöra hur stor denna effekt blir. För de företag vi undersökt varierade effekten kraftigt, från -17 % till +7 %. Att konsekvenserna av övergången blev större i några av våra fallföretag skulle kunna förklaras om deras diskonteringsränta understeg PRI: s diskonteringsränta och om effekten av deras förväntade löneökningstakt var större än buffertavsättningen.

6.1.2 Långsiktiga konsekvenser

De nya redovisningsreglerna sägs leda till volatilitet. I vår analys av långsiktiga konsekvenser för SAS åskådliggörs att deras resultatpåverkan varierar kraftigt från år till år. Denna fluktuation uppkommer trots användandet av korridorregler. TeliaSonera uppvisar å andra sidan inte en volatil resultatpåverkan efter användande av korridorregler. Detta påvisar att det inte går att dra generella slutsatser angående pensionsförpliktelsens resultatpåverkan, oavsett om företaget använder korridorregler eller ej. Vi har dock märkt att korridorreglerna i dessa fall har haft en stor inverkan, då företagen med hjälp av dessa skjuter oredovisade vinster och förluster framför sig, vilket vi anser ge en missvisande bild. Korridorreglernas borttagande kan därför medföra stora konsekvenser för de svenska företagen.

De nya redovisningsreglerna medför utökade upplysningskrav för de svenska företagen. Då vi undersökte SAS: s och TeliaSoneras årsredovisningar märkte vi tydligt detta då notupplysningarna var betydligt mer utförliga efter implementeringen. Den därmed ökade transparensen kan leda till ökad jämförbarhet mellan år och mellan företag.

6.1.3 Åtgärder

Vi trodde vid arbetets början att de nya redovisningsreglerna skulle leda till att de svenska företagen skulle byta pensionsplaner till premiebestämda sådana, särskilt eftersom beslut fattats om att korridorreglerna ska försvinna. Vi har dock kommit att inse att sannolikheten att detta sker är väldigt liten då fackföreningarna, som är väldigt starka i Sverige, håller fast vid kollektivavtalen. Däremot tror vi att sannolikheten är stor att företag går över till premiebestämd pensionsplan i de fall då kollektivavtal inte finns.

Vi har tidigare nämnt att företag, i större utsträckning, kan tänkas placera förvaltningstillgångar i obligationer istället för aktier. Detta för att undvika svängningar i pensionsskulden som annars kan uppstå. Vi anser dock att det är viktigt att poängtera att företagen kanske inte helt kommer att övergå till att placera sina pensionstillgångar i obligationer, då detta kan leda till en lägre avkastning på fonderade medel. Eftersom företagen förmodligen inte vill att deras pensionsskuld ska öka bör avkastningen på fonderade medel överstiga deras använda marknadsbaserade diskonteringsränta.

6.2 Förslag till fortsatt forskning

Ett förslag är att utföra en kvantitativ undersökning, för att på så sätt kunna dra mer generella slutsatser om hur de nya redovisningsreglerna avseende pensioner har påverkat de svenska företagen.

Det skulle även vara intressant att göra en undersökning av långsiktiga konsekvenser och åtgärder om några år när fler företag kan uppvisa sådana.

Slutligen föreslår vi en studie av ett eller ett par företag där forskaren ser vad borttagandet av korridorreglerna kommer få för konsekvenser.

Källförteckning

Publicerade källor

Litteratur

Andersen, Ib. (1998) *Den uppenbara verkligheten – Val av samhällsvetenskaplig metod*. Studentlitteratur, Lund.

Artsberg, Kristina. (2003) *Redovisningsteori, -policy och -praxis*. Liber Ekonomi, Malmö.

Axelmann, Lennart & Phillips, Dan & Wahlquist, Ola. (2003) *IAS/IFRS 2005 – En jämförelse mellan International Accounting Standards och Redovisningsrådets rekommendationer*, Printgraf, Ernst & Young, Stockholm.

FAR: s samlingsvolym 2003.

Halvorsen, Knut. (1992) *Samhällsvetenskaplig metod*. Studentlitteratur, Lund.

Holme, Idar Magne & Solvang, Bernt Krohn. (1997) *Forskningsmetodik om kvalitativa och kvantitativa metoder*. Studentlitteratur, Lund.

Kihlström, Laila. (1997) *Pensionering direkt i företaget*, utgåva 2, Förlags AB Industrilitteratur, Jönköping.

Merriam, Sharran B. (1998) *Fallstudien som forskningsmetod*, Studentlitteratur, Lund.

Nilsson, Stellan. (1999) *Redovisningens normer och normbildare*, Studentlitteratur, Lund.

Palm, Anders. (1998) *Pensionsstiftelser*, andra upplagan, Björn Lundén Information AB, Näsvisen.

Patel, Runa & Davidsson Bo. (1994) *Forskningsmetodikens grunder – att planera, genomföra och rapportera en undersökning*, Studentlitteratur, Lund.

Stenberg, Eva & Höglund, Lasse. (1995) *Pensionsboken*, Utbildningsförlaget Brevskolan, Stockholm.

Svenskt Näringsliv Försäkringsinformation. (2003) *Försäkringar på arbetsmarknaden enligt lag och kollektivavtal*, Henrix Grafiska AB, Huskvarna.

Thomasson, Jan. (2002) *Extern redovisning och finansiell analys*. BTJ Tryck AB, Lund.

Thomasson, Jan, Arvidsson, Per, Lindquist, Hans, Larsson, Olov & Rohlin, Lennart. (1997) *Den nya affärsredovisningen*. Liber ekonomi, Malmö.

Öhrlings Pricewaterhousecoopers. (2003) *Hur redovisas pensioner*. Stockholms Offset, Stockholm.

Artiklar

Balans nr 5 2001, *Om SAS, IAS och SPP*, Rundfelt, Rolf.

Balans nr 6-7 2001, *Stämmer Akutgruppens uttalande med god redovisningssed?*, Engström, Stefan.

Balans nr 12 2001, *IAS-regler i koncernredovisningen - hur är läget?*, Jönsson-Lundmark, Birgitta.

Balans nr 4 2002, *SAS numera ett "svenskt" bolag och det finns skillnader mellan IAS och svenska regler*, Rundfelt, Rolf.

Balans nr 4 2002, *Striden om makten över redovisningen*, Artsberg, Kristina.

Balans nr 8-9 2002, *Om pensionsredovisning i Telia och ABB*, Rundfelt, Rolf.

Balans nr 8-9 2002, *Två rapporter från FEE - revisorernas samarbetsorgan i Europa*, Rundfelt, Rolf.

Balans nr 1 2003, *Ny rekommendation från rådet om ersättningar till anställda - övergång till RR29 2004 och till IAS/IFRS 2005*, Svenberg, Sven-Åke.

Balans nr 2 2003, *Ändrad redovisning av pensioner*, Rundfelt, Rolf.

Balans nr 4 2003, *Hög tid att förbereda anpassningen till RR29*, Janzon, Claes.

Balans nr 12 2003, *IASB: Standard för försäkringsavtal dominerade novembermöte*, Rundfelt, Rolf.

Balans nr 12 2003, *Pensionsredovisning: Snart blir noterna viktigare än balansräkningen*, Holmqvist, Bengt och Ehlin, Åsa.

DI, 2002-06-02, *Nya regler ökar insynen i bolag*.

Hufvudstadsbladet, 2002-11-20. *IAS ger bättre insyn i bolagen*.

Hufvudstadsbladet 2002-11-20, *IAS i ett nötskal*.

Veckans Affärer 2003-03-31, *Redovisning: Ny regel sväller skulder*.

Finansiella rapporter

ABB-koncernens årsredovisningar 1998-2000.

Handelsbankens delårsrapport, januari-september 2003.

Nordeas rörelserapport för tredje kvartalet 2003.

Sandviks årsredovisning 2002.

SAS koncernens årsredovisningar 1994-2002.

Skanskas årsredovisning 2002.

SKF: s årsredovisning 2002.

TeliaSoneras årsredovisningar 1997-2002.

Volvokoncernen, de tre första kvartalen 2003.

Elektroniska källor

www.deloitte.se; *Övergång till IFRS senast 2005*, 2003-11-18.

www.kpmg.se; *IAS/IFRS-reglerna förändras väsentligt*, 2003-11-18.

www.kpmg.se; *IAS snart här- underskatta inte konsekvenserna*, Arnell, Göran; 2003-11-18.

www.kpmg.se; *Konsekvenserna av övergången till IAS/IFRS hos svenska koncerner*, Arnell, Göran & Nilsson, Magnus, 2003-11-01.

www.kpmg.se; *Nya IAS/IFRS-regler får stora konsekvenser för börsbolagen*, 2003-11-01.

www.kpmg.se; *Nya regler för pensionsredovisning kräver eftertanke*, Jönsson-Lundmark, Birgitta; 2003-11-01.

www.kpmg.se; *Nya regler för redovisning av pensioner*, Jönsson-Lundmark, Birgitta; 2001-11-08.

www.kpmg.se; *Snabba förändringar inom redovisningsområdet*, 2003-11-18.

www.pension.nu/system; *Så fungerar systemet*, 2003-11-17.

www.ppf.se; *Pension & försäkring "allmän pension"*, 2003-11-17.

www.pwcglobal.com; *IAS 2005 har nu antagits av EU: s ministerråd*, 2002-06-10.

www.pwcglobal.com; *Nya redovisningsregler för ersättningar och pensioner till anställda*, 2003-12-10.

www.pwcglobal.com; *Två månader kvar för anpassning till nya regler*, 2003-11-05.

www.spp.se/privat/om_din_pension/sa_fungerar_din_pension/safungerardinpension.asp; *Så fungerar din pension*, 2003-11-15.

www.spp.se/privat/om_din_pension/sa_fungerar_din_pension/tjanstepension.asp; *Tjänstepension*, 2003-11-15.

Muntliga källor

Andreason, Torbjörn; pensionskonsult på Watson Wyatt AB. Telefonintervju den 18 december 2003.

Backman, Tommy; försäkringskonsult på Svenskt Näringsliv. Telefonintervju 11 december 2003.

Björkman, Mats; aktuarie på Alecta. Telefonintervju den 19 december 2003 och fortlöpande kontakt via e-mail eller telefon.

Carlsson, Jörgen; ämnesansvarig i redovisning, Lunds Universitet. Fråga via e-mail den 13 december 2003.

Edlund, Ulla; redovisningschef på SAS. Telefonintervju den 5 januari 2004.

Eidstrand, Lars-Göran; pensionsansvarig på TeliaSonera-koncernens ekonomienhet. Telefonintervju den 9 december 2003 och fortlöpande kontakt via e-mail eller telefon.

Salomonsson, Håkan; försäkringsmäklare på Max Matthiessen. Personlig intervju den 21 november 2003.

Uebel, Karin; revisor på KPMG. Telefonintervju den 26 november 2003.

Bilaga 1: Förkortningar

IAS	International Accounting Standards. IASB: s redovisningsprinciper.
IASB	International Accounting Standards Board. Internationellt organ som bland annat ger förslag på redovisningsprinciper.
IFRS	International Financial Reporting Standards. IAS byter år 2005 namn till IFRS.
ITP	Industrins och handelns tilläggspension för tjänstemän.
PFA	Pensionsbestämmelser för arbetstagare hos kommuner respektive landsting.
PA-KFS	Pensionsavtal - Kommunala företag i samarbete. Oftast lite mindre aktiebolagiserade kommunala företag, exempelvis renhållnings- och energibolag.
PA03	Det nya pensionsavtalet som statligt anställda omfattas av fr.o.m. år 2003.
PRI	Pensionsregistreringsinstitut.
PUCM	Projected Unit Credit Method.
RR	Redovisningsrådets Rekommendationer. Svenska redovisningsstandarder.
Avtalspension SAF-LO	För privatanställda arbetare.
SEC	Securities and Exchange Commission. Den amerikanska finansinspektionen.

Bilaga 2: Grundläggande begrepp

Aktuariella antaganden Aktuariella antaganden är företagets bästa bedömning av de faktorer som avgör den slutliga kostnaden för att lämna ersättningar efter avslutad anställning. Aktuariella antaganden omfattar:

- Demografiska antaganden (livslängd och personalomsättning).
- Finansiella antaganden (diskonteringsränta, framtida löne- och ersättningsnivåer och den förväntade avkastningen på förvaltningstillgångar).¹⁴⁸

Aktuariella vinster & förluster Aktuariella vinster och förluster kan härröra från ökning eller minskningar av antingen nuvärdet av en förmånsbestämd förpliktelse eller det verkliga värdet av eventuella relaterade förvaltningstillgångar. Exempel på sådana förändringar är ökad livslängd, räntejusteringar eller ökade/minskade förväntningar på börsen m.m.¹⁴⁹ En aktuariell förlust kan uppstå om förvaltningstillgångarna minskar i värde.

Fribrevshavare Tidigare anställda som ännu inte är pensionärer men som företaget har pensionsförpliktelse till.¹⁵⁰

Korridorregler De s.k. korridorreglernas syfte är att i någon mån utjämna de kortfristiga resultateffekter som normalt kommer att uppstå, dels p.g.a. marknadsprisförändringar och dels p.g.a. förändringar i de aktuariella antagandena som ligger till grund för beräkningarna.¹⁵¹

Reglerna innebär att arbetsgivarföretaget får, men inte behöver, redovisa resultateffekter som ligger inom korridoren, d.v.s. som understiger det största av;

¹⁴⁸ FARs samlingsvolym 2003, RR29 p. 75.

¹⁴⁹ FARs samlingsvolym 2003, RR29 p. 95.

¹⁵⁰ Öhrlings PricewaterhouseCoopers; *Hur redovisas pensioner*, s. 38, 2003.

¹⁵¹ Jönsson-Lundmark, B.; *IAS-regler i koncernredovisningen - hur är läget?*, Balans nr. 12, 2001.

3. 10 % av nuvärdet av den förmånsbestämda förpliktelsen.
4. 10 % av eventuella förvaltningstillgångars verkliga värde.

Resultateffekter som ligger utanför korridoren får periodiseras över de aktiva pensionsberättigades genomsnittliga återstående tjänstgöringstid, alt. kortare tid förutsatt att den valda metoden tillämpas konsekvent.¹⁵²

Pensionsstiftelse

Med pensionsstiftelse avses en av arbetsgivare grundad stiftelse vars uteslutande ändamål är att trygga utfästelse om pension till arbetstagare eller arbetstagares efterlevande.¹⁵³ Arbetsgivarföretaget kan inte fritt disponera över de medel som överförts till stiftelsen, utan endast komma åt medel genom att ta ut gottgörelse för betalda pensioner, betalda pensionsförsäkringspremier och motsvarande utgifter i samband med pensionering.¹⁵⁴

Redovisning av pensionsstiftelsen är snarare en upplysningsfråga än en obligation att redovisa denna i balansräkningen.¹⁵⁵

Projected Unit Credit Method

Företaget ska använda sig av Projected Unit Credit Method (PUCM) för att fastställa nuvärdet av sina förmånsbestämda förpliktelser, de relaterade kostnaderna avseende tjänstgöring under innevarande period och, i förekommande fall, kostnaderna avseende tjänstgöring under tidigare perioder.¹⁵⁶

PUCM innebär en linjär kostnadsfördelning mellan tiden för anslutning till planen och pensionsåldern¹⁵⁷, då de aktuariella antagandena innefattar exempelvis förväntad löneökning, personalomsättning och inflation.¹⁵⁸

Villkorade och ovillkorade

¹⁵² Jönsson-Lundmark, B.; *Nya regler för redovisning av pensioner*, www.kpmg.se, 2001-11-08.

¹⁵³ Palm, A.; *Pensionsstiftelser*, s. 94, 1998.

¹⁵⁴ Jönsson-Lundmark, B.; *Nya regler för redovisning av pensioner* www.kpmg.se, 2001-11-08.

¹⁵⁵ Carlsson, Jörgen, ämnesansvarig i redovisning, Lunds Universitet, 2003-12-13.

¹⁵⁶ Fars samlingsvolym 2003, RR29 p. 66-67.

¹⁵⁷ Öhrlings PricewaterhouseCoopers; *Hur redovisas pensioner*, s. 38, 2003.

¹⁵⁸ Axelman et al.; *IAS/IFRS 2005 – En jämförelse mellan International Accounting Standards och Redovisningsrådets rekommendationer*, s. 26, 2003.

pensionsförpliktelser

Villkorade pensionsförpliktelser är ett löfte om en framtida pension. Detta löfte gäller endast under vissa förutsättningar, t.ex. att man fortfarande har sin anställning kvar vid en speciell tidpunkt. Denna typ av pensionsförpliktelser används framförallt för nyckelpersoner och högre chefer.

Ovillkorade pensionsförpliktelser är däremot tryggade i pensionsförsäkringar. Alla kollektivavtal och normala pensionslösningar är ovillkorade.¹⁵⁹

¹⁵⁹ Salomonsson, Håkan; försäkringsmäklare, Max Matthiessen, personlig intervju 2003-12-03.

Bilaga 3: Intervjufrågor

1. När införde TeliaSonera de nya reglerna om redovisning av ersättningar till anställda enligt IAS19/RR29?
2. Vad har TeliaSonera för pensionssystem idag?
3. Har ni pensionsstiftelser?
4. Finns det stor kunskap om de nya reglerna gällande pension inom företaget?
5. Vad anser ni om beslutet att börsbolag ska redovisa enligt IAS19/RR29?
6. Hur gjorde ni för att anpassa er till dessa nya redovisningsregler?
7. Hur har de nya reglerna påverkat TeliaSonera då det gäller;
Eget Kapital?
Kortsiktigt resultat?
Tillgångar?
Övrigt?
8. Vilka konsekvenser har de nya redovisningsreglerna gällande pensioner fått för TeliaSonera?
9. Har ni räknat på påverkan av de nya redovisningsreglerna gällande pensioner?
Får vi se eventuella räkneexempel?
10. Kommer TeliaSonera att använda sig av korridorregler vid redovisning enligt de nya reglerna?
11. Har TeliaSonera vidtagit särskilda åtgärder som kan härledas till användningen av de nya redovisningsreglerna?